

بررسی تطبیقی تعهدات بانک گشاینده در دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی و مقررات یو سی پی ۶۰۰

عبدالحمید مرتضوی^۱

محمود امامی نمینی^۲

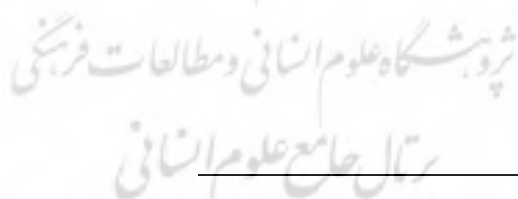
محسن آقاپور^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۲/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۱۵

چکیده

در معاملات مبتنی بر اعتبار اسنادی، اطراف مختلفی درگیر انجام معامله هستند که هر یک تعهدات متعددی را بر عهده می‌گیرند. در این بین، نقش گشاینده‌ی اعتبار، پررنگ‌تر از دیگر اطراف معامله است طوری که طرف مذکور را می‌توان به عنوان مهم‌ترین رکن اعتبار اسنادی، یاد نمود. این مقاله، اساس پژوهش خود را بر بررسی مهمترین تعهدات بانک گشاینده در "دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی" بنا نهاده، و در کنار آن، تعهدات شناسایی شده را حسب "مقررات یو سی پی ۶۰۰" نیز، مورد بررسی قرار داده است. واژگان کلیدی: بانک گشاینده، دستورالعمل، اعتبار اسنادی، مقررات یو سی پی ۶۰۰.

^۱ استادیار دانشگاه علامه محدث نوری (ره) - amartazavi91@yahoo.com

^۲ استادیار دانشگاه علامه محدث نوری (ره) - m.emami@mohaddes.ac.ir

^۳ دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه علامه محدث نوری (ره) (نویسنده مسئول) -

mosafer2229@yahoo.com:Email

«مخلوق عجیب و غریبی» (گائو ایکس یانگ، روس پی بوکلی، ۱۳۸۵، ش ۳۵، ص ۳۰۶) چون اعتبارات اسنادی^۱ یا «خون حیات بازرگانی» (اشمیتوف، کلايو ام، ۱۳۷۸، حقوق تجارت بین الملل، ص ۶۱۱)^۲، محبوب‌ترین، مرسوم‌ترین و مطمئن‌ترین^۳ شیوه پرداخت، در سطح تجارت بین الملل است^۴ که به دلیل ویژگی‌های خاص خود، در تجارت داخلی بسیاری از کشورها از جمله ایران، مورد توجه قرار گرفته است. در کشور ما، سنگ بنای اعتبار اسنادی داخلی، در سال ۱۳۸۰ با تصویب ضوابط ناظر بر اعتبار اسنادی داخلی ریالی، در ابتدایی‌ترین شکل خود چیده شد. به جرأت می‌توان گفت تا قبل از بزرگترین اختلاس تاریخ ایران که از جمله دلایل مهم آن استفاده ناصحیح و بی‌رویه اعتبار اسنادی داخلی و فقر مقررات مربوط می‌باشد، این نوع روش پرداخت، مسئله‌ای ناآشنا برای بسیاری از افراد از جمله دانشجویان حقوق، وکلا و قضات بود و حتی در بین بانکداران داخلی هم آن طور که باید، مهم و مورد توجه نبود؛ اما، صرف‌رقم اختلاس صورت گرفته^۵ کافی بود تا مسئولان ذیربط را به چاره‌اندیشی در حل این معضل، وادار نماید. سرانجام، پس از اعمال محدودیت‌های مقطعی، صدور بخش‌نامه‌های متعدد و کش و قوس‌های فراوان، «دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی»^۶ در تاریخ ۹۱/۹/۷ از سوی شورای پول و اعتبار بانک مرکزی ایران، به تصویب رسید.

^۱ در این نوع روش پرداخت، حسب توافق پایه، تعهداتی برای طرفین خریدار و فروشنده به وجود می‌آید که بر اساس آن شخص خریدار ملزم می‌گردد جهت پرداخت وجه کالا، اعتباری را به نفع فروشنده، در یک بانک یا موسسه غیر بانکی معتبر، بگشاید. گشاینده اعتبار با انجام اقدامات لازم در زمان گشایش اعتبار، پس از افتتاح اعتبار، به عنوان نماینده خاص متقاضی و متعهد اصلی و قطعی پرداخت وجه اعتبار، به ذینفع اطمینان می‌دهد. چنانچه اسناد مقرر در اعتبار نامه، ارائه شده و دیگر شرایط مربوط رعایت گردد مبلغ کالا را به او پرداخت خواهد نمود.

^۲ قضات انگلیسی از اعتبارات اسنادی به عنوان «خون حیات بازرگانی بین المللی» یاد کرده‌اند. (اشمیتوف، کلايو ام، ۱۳۷۸، ص)

^۳ قابل اعتماد بودن این نوع روش پرداخت را حتی از عبارت ریشه‌ای و مبنایی آن تیز می‌توان دریافت زیرا اعتبار اسنادی از کلمه فرانسوی «Accreditation» به معنای قدرت انجام دادن چیزی مشتق شده که این واژه هم در واقع از کلمه لاتین «Accreditivus» به معنای «اعتماد» گرفته شده است. ^۳ رک: (G.s.popli and S.k.2013.page25)

^۴ هر چند کاربرد اصلی اعتبارات اسنادی در داد و ستدها و معاملات بین المللی است، (اخلاقی، بهروز، ۱۳۷۰، ص ۶۸)، با این حال نوع ضمانتی آن در استفاده و کاربرد، کمترین محدودیت ممکن را دارا می‌باشد، به گونه‌ای که در یک پرونده کانادایی، جهت تضمین اجرای وعده نکاح از اعتبار اسنادی تضمینی استفاده شده بود. رک:

Rossen v. Pullen, [1981] 126 D.L.R. 3rd 62

^۵ کارشناسان مربوط رقم اختلاس بزرگ مالی را ۳۰۰۰ میلیارد تومان برآورد نموده‌اند.

^۶ در این پژوهش به جای عبارت «دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی»، به اختصار از «د.ا.د.ر» استفاده می‌شود.

دستورالعمل جدید، در مقایسه با قوانین سابق خود، بسیار جامع‌تر و با تدوین مناسب‌تری، وضع شد و تعهدات هر یک از اطراف درگیر، به نحو مطلوب و معقولی، تبیین گردید. در معاملات تجاری بین‌المللی مبتنی بر اعتبارات اسنادی، سالهاست که مقررات متحدالشکل اتاق بازرگانی بین‌المللی که به اختصار، یو. سی. پی^۱ نامیده می‌شود حاکم است که هر چند سال یکبار، مورد تجدید نظر قرار می‌گیرد. آخرین نسخه این مقررات، نشریه شماره ۶۰۰ یا یو سی پی ۶۰۰، می‌باشد.^۲ امروزه، این مقررات به دلیل مقبولیت جهانی خود، در غالب معاملات تجاری بین‌المللی مبتنی بر اعتبار اسنادی از جمله معاملات ارزی کشورمان، قابل استفاده می‌باشد.

از آنجا که در هر دو مقررات مذکور، با برخی تفاوت‌ها و مشابیه‌ها، به تعهدات بانک گشاینده به عنوان بازیگر اصلی معاملات مبتنی بر اعتبارات اسنادی، توجه ویژه‌ای شده و وظایف مهم و متعددی برای طرف مذکور در نظر گرفته شد. از این رو، با توجه به اهمیت موضوع،^۳ در این پژوهش، سعی بر آن است، مهمترین تعهدات بانک گشاینده، حساب دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی (به عنوان مقررت حاکم بر اعتبار اسنادی داخلی) و عرف‌ها و رویه‌های متحدالشکل اعتبار اسنادی «یو سی پی ۶۰۰» (به مثابه مقررات حاکم بر معاملات مبتنی بر اعتبار اسنادی در سطح بین‌الملل)، مورد شناسایی و بررسی قرار گیرند.

تعریف بانک گشاینده^۴

بر اساس ماده‌ی ۱-۱۲ «د.ا.ا.د.ر». بانک گشاینده‌ی اعتبار عبارتست از: «بانکی که بنا به درخواست متقاضی یا از طرف خود، به گشایش اعتبار اسنادی اقدام می‌نماید.»

^۱ Uniform customs and practice for documentary credits

^۲ قابل ذکر است که کمیسیون بانکداری اتاق بازرگانی بین‌الملل ایران نیز، با شرکت فعال مسئولان مربوط در جلسات کمیسیون بانکداری اتاق بازرگانی بین‌المللی در پاریس، سهمی در تدوین مقررات یو سی پی ۶۰۰ داشته است. (ذوقی، محمد صالح، ۱۳۹۱، ص ۱۶)

^۳ اهمیت بانک گشاینده از تعریف اعتبار اسنادی نیز قابل در یافت است. مطابق با ماده ی ۱-۲ «د.ا.ا.د.ر»، اعتبار اسنادی عبارتست از: «هرگونه ترتیبی که دربرگیرنده تعهد قطعی و برگشت ناپذیر بانک گشاینده مبنی بر پذیرش پرداخت در قبال ارائه اسناد مطابق می باشد.» بنابراین طبق این تعریف، متعهد اصلی پرداخت ثمن معامله به فروشنده، بانک گشاینده است.

^۴ Issuing bank

این بانک تحت عناوین دیگری چون بانک صادرکننده اعتبار، بانک خریدار، بانک محلی، هم شناخته می شود.

این تعریف به نوعی بر گرفته از ماده‌ی ۲ مقررات یو سی پی ۶۰۰ است که مقرر می‌دارد: «بانک گشاینده: بانکی که بنا به تقاضای درخواست‌کننده یا از طرف خود اعتبار را می‌گشاید»^۱ به موجب مواد مذکور، بانک گشاینده به عنوان یکی از اطراف اصلی اعتبار اسنادی^۲، وظیفه‌ی مهم گشایش اعتبار را بر عهده دارد که انجام این امر یا به دستور شخص متقاضی یا از سوی خود بانک گشاینده ممکن می‌گردد. اما در عمل و در غالب موارد، اعتبار در محل متقاضی و به درخواست و دستور او گشایش می‌یابد، از همین روی، بانک گشاینده، به بانک خریدار نیز معروف است.

البته، این بدان معنا نیست که فروشنده حق دخالت در انتخاب بانک گشاینده را ندارد، بلکه به طور معمول، قبل از انتخاب، بین طرفین (خریدار و فروشنده) توافقاتی صورت می‌گیرد، از آن جهت که بعضاً، ممکن است فروشنده بنا به دلایلی، اطمینان کافی از بانک گشاینده‌ی مورد نظر خریدار، نداشته باشد. (S.L.S, (2010), page5) همچنین صرف تقاضای گشایش اعتبار، هیچ گونه تعهد یا تکلیفی را برای بانک ایجاد نمی‌کند^۳ و بانک می‌تواند در همان ابتدا، درخواست گشایش اعتبار را نپذیرد، اما در صورت پذیرش درخواست، تعهداتی را در قبال همه طرف‌های اصلی حاضر در معامله بر عهده خواهد گرفت که در مباحث آتی بدان خواهیم پرداخت.

سوالی که ممکن است در اینجا پیش آید اینکه، آیا گشایش اعتبار همواره باید به وسیله‌ی یک بانک صورت گیرد و یا اینکه موسسات غیر بانکی هم مجاز به گشایش اعتبارند؟ تا قبل از سوء استفاده مالی صورت گرفته در سال ۱۳۹۰، موسسات غیر بانکی در کنار بانک‌ها مجاز به انجام گشایش اعتبار بودند اما پس از اختلاس بزرگ ۳۰۰۰ میلیاردی، گشایش اعتبار از سوی موسسات غیر بانکی با اما و اگر و محدودیت‌هایی روبه رو شد تا اینکه با توجه

^۱ Issuing bank means the bank that issues a credit at the request of an applicant or on its own behalf.

^۲ در معاملات مبتنی بر اعتبار اسنادی، طرفهای متعددی به عنوان ارکان اصلی و فرعی که به طور مستقیم و غیرمستقیم درگیر معامله خواهند بود وجود دارند. از متقاضی اعتبار، ذینفع اعتبار و بانک ها، تحت عنوان طرف های اصلی یا مستقیم و از سایر طرف ها، مانند شرکت های بیمه گر، شرکت های بازرسی کننده، شرکت های حمل و نقل، اتاق های بازرگانی و غیره که بسته به مورد، اسنادی را صادر و صورت حساب ها و مدارک صادره را تایید و تصدیق می نمایند، (زمانی فراهانی، مجتبی، ۱۳۷۹، ص ۶۱ و ۶۲)

^۳ باید توجه داشت که صرف اراده متقاضی برای گشایش اعتبار کافی نبوده و این عمل به طور یک جانبه برای بانک ایجاد تعهد نمی نماید از این رو جهت گشایش اعتبار علاوه بر توافق مشتری به قبولی بانک نیز نیاز دارد. (عرفانی، محمود، ۱۳۸۶)، ص ۶۲

به درخواست‌های متعدد و ساز و کارهای امنیتی پیش بینی شده در مقررات جدید، این موضوع مورد پذیرش قرار گرفت و موسسات غیر بانکی، مجدداً مجاز به گشایش اعتبار شدند. بر اساس ماده‌ی ۵۱ «د.ا.ا.د.ر»: «موسسه اعتباری غیر بانکی نیز می‌تواند در چارچوب این دستورالعمل نسبت به انجام امور مربوط به اعتبار اسنادی داخلی اقدام نماید.» بنابراین با توجه به ماده‌ی مذکور، در اعتبار اسنادی داخلی، موسسات اعتباری غیر بانکی نیز اجازه‌ی گشایش اعتبار را دارند به شرط آنکه عمل آنها در چارچوب «د.ا.ا.د.ر» باشد.

در مقررات یو سی پی ۶۰۰ جهت گشایش اعتبار صرفاً به بانک اشاره شده است و از موسسات غیر بانکی نشانی نیست، با این وصف آیا موسسات غیر بانکی از نظر مقررات یو سی پی اجازه‌ی گشایش اعتبار ندارند؟

در این خصوص بانک‌ها به دفعات به منظور کسب تکلیف و ارائه راهکاری مناسب از اتاق بازرگانی بین المللی استعلام نمودند که به دنبال آن، طی فرآیند بازرگاری، اتاق بازرگانی بین المللی (ICC) نظر خود را در خصوص این گونه اعتبارات منتشر کرد. نتیجه‌ی استعلام این که: اگر چه موضوع گشایش اعتبار از سوی موسسات غیر بانکی در مقررات یو سی پی لحاظ نگردیده است؛ اما گشایش کننده غیر بانکی نیز می‌تواند تحت مقررات یو سی پی ۶۰۰ گشایش اعتبار نماید. در این صورت هر کسی که اعتبار اسنادی را گشایش می‌نماید در جایگاه بانک گشایش کننده قرار گرفته و طبعاً ایفاگر نقش آن بانک خواهد بود. بنابراین کلیه تعهدات و وظایف یک بانک گشاینده را به عهده خواهد داشت.^۱ با این حال، در معاملات مبتنی بر اعتبار اسنادی گرایش به بانک‌ها بسیار بیشتر از موسسات غیر بانکی است، زیرا اولاً، بانک‌ها تخصص و دانش عملیاتی کافی برای گشایش اعتبار را دارا هستند. در ثانی، بانک‌ها با معاملات و قراردادهای منعقد شده بین خریدار و فروشنده سروکاری ندارند و به نوعی دارای استقلال^۲ می‌باشند. و ثالثاً، بانک‌ها ماهیتاً به گونه‌ای طراحی شده‌اند که حفظ منافع اشخاص متکی به تعهدات آنها باشند. (فرخی، حمید، ۱۳۸۹: ۹)

^۱ جهت مطالعه بیشتر، رک: سایت اتاق بازرگانی (www.iccwbo.org)، نظریه شماره R505 (TA537)، اکتبر ۲۰۰۲
^۲ مطابق با بند الف ماده‌ی ۴ مقررات یو سی پی ۶۰۰: «اعتبار بنا به ماهیت خود معامله ای است جدا از قرارداد فروش یا سایر قراردادهایی که مبنای گشایش اعتبار قرار می‌گیرند.» این ماده بیانگر اصل استقلال اعتبارات اسنادی به عنوان یکی از دو اصل مهم حاکم بر اعتبار اسنادی است. به موجب این اصل، بانک گشاینده، صرف نظر از هرگونه اختلاف یا دعوای مطروحه در خصوص معامله پایه یا قرارداد، موظف به پذیرش پرداخت بی درنگ در قبال ارائه مطابق است. رک: (Rodrigo, Thanuja, 2011, p5)

تعهدات بانک گشاینده

هیچ اعتبار اسنادی را نمی‌توان یافت که حداقل یک بانک به عنوان بانک گشاینده، در آن مداخله نکرده باشد. (کریمی.اسدا، ۱۳۶۷: ۱۰۰) بانک مذکور با دخالت و حمایت خود، از آنجا که از اعتبار و ملائت مطمئن‌تر و بیشتری نسبت به طرفین قرارداد برخوردار است اجرای تعهداتی را که در حالت معمول بر عهده‌ی طرفین بوده؛ اما ایفای آنها به سادگی امکان پذیر نمی‌باشد بر عهده گرفته و انجام معامله را مورد تضمین و تحکیم قرار می‌دهد. به طور کلی طی فرآیند اعتبارات اسنادی، بعضی از این تعهدات به هنگام گشایش اعتبار و برخی دیگر پس از گشایش اعتبار ایجاد می‌شود که در ادامه آنها را مورد شناسایی و بررسی قرار می‌دهیم.

مبحث اول: تعهدات بانک گشاینده در زمان گشایش اعتبار

« نخستین مرحله از فرآیند اعتبار اسنادی، افتتاح اعتبار اسنادی می‌باشد. » (زمانی فراهانی. مجتبی، پیشین: ۱۱۵) این مرحله برای بانک اهمیت به سزایی دارد چرا که می‌توان با انجام اقدامات اصولی و حساب شده به هنگام گشایش اعتبار، ریسک عدم باز پرداخت تسهیلات ارائه شده را به طرز قابل توجهی کاهش داد. در ذیل به مهمترین این موارد اشاره خواهیم داشت.

گفتار اول: اعتبار سنجی متقاضی

از جمله مسائل بسیار مهم در زمان گشایش اعتبار، اعتبار سنجی دقیق متقاضی است. اعتبارسنجی یعنی سنجیدن ظرفیت افراد در استفاده از منابع از جمله تسهیلات اعطایی بانکی که شامل: سنجش توانایی مدیریت، موضوع استفاده از تسهیلات به کارگیری صحیح منابع، سود آوری، میزان نیاز به منابع، نحوه‌ی بازگشت آن و ارزیابی ریسک اعتباری مشتری و ... می‌باشد، (جمشیدی، سعید، ۱۳۹۰: ۳)^۱

موضوع مهم اعتبار سنجی مشتریان در «د.ا.ا.د.ر» مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس ماده‌ی ۲ دستورالعمل مذکور، بانک گشاینده موظف است تا « با توجه به ارکان اعتباری خود، اقدام به اعتبارسنجی دقیق متقاضی اعتبار اسنادی داخلی نماید، به نحوی که اعتبارسنجی به عمل آمده مبین میزان توان و ظرفیت اعتباری وی باشد. » در نظر گرفتن چنین تعهدی برای بانک

^۱ موسسات یا بانک‌های تسهیلات دهنده، با توجه به نمره اعتبار سنجی متقاضیان که از طریق مدل های آماری، بررسی حساب‌های اعتباری گذشته و حال و ریسک اعتبار متقاضیان حاصل می‌آید دست به ارائه تسهیلات می‌زنند.

گشاینده بدان جهت است که بانک وظیفه دارد در راستای گشایش اعتبار، صرفاً بر اساس ظرفیت اعتباری متقاضی، تسهیلاتی را به وی ارائه دهد و نه بیش از آنچه که در توان متقاضی است، زیرا در غیر این صورت ریسک عدم بازپرداخت تسهیلات ارائه شده افزایش خواهد یافت. بنابراین در اعتبار سنجی دقیق مشتریان، بررسی اهلیت اعتباری آنان امری ضروریست.

اهلیت اعتباری عبارتست از ارزیابی اینکه یک وام گیرنده به تعهدات اعتباری خود و یا باز پرداخت به موقع اقساط وام و بدهی خود می‌تواند عمل نماید یا خیر. (پیشرو، محمد رضا، اسفند ۱۳۹۱: ۶) با استفاده از گزارشگری اعتباری و تأسیس سامانه های اعتبار سنجی ملی و جامع، می‌توان اهلیت اعتباری متقاضیان را مورد ارزیابی قرار داد.

در گزارشگری اعتبار، شخصیت، ظرفیت، فعالیت، سرمایه، شرایط و به خصوص عملکرد گذشته متقاضیان در وضعیت تسهیلات اخذ شده و باز پرداخت آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد که البته لازم است این موارد به عنوان سابقه مشتری در یک سامانه متمرکز ملی و جامع، جمع و ثبت گردد تا بتوان به هنگام دادن وام با استفاده از شناسه ملی در نظر گرفته برای هر مشتری، به صورت آنلاین وضعیت آنها را مورد بررسی قرار داد. «د.ا.د.ر.» در همین راستا در ماده‌ی ۳ خود مقرر نموده است: «بانک گشایش کننده مکلف است قبل از گشایش اعتبار اسنادی داخلی، وضعیت تسهیلات غیرجاری و چک برگشتی متقاضی را از "سامانه یکپارچه اطلاعاتی مشتریان" نزد بانک مرکزی استعلام نماید...» همچنین بانک گشاینده علاوه بر بررسی وضعیت تسهیلات غیر جاری و چک‌های صادره، موظف است وضعیت مالیاتی متقاضی را مورد توجه قرار داده و برابر ضوابط مقرر^۱ از آن استعلام نماید. (رک: ماده‌ی ۴ دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی)

به موجب مواد مذکور، لازم است قبل از گشایش اعتبار، سوابق بانکی مشتریان از این جهت که تا چه میزان به تعهدات بانکی خود عمل نموده‌اند مورد بررسی قرار گیرد. بدیهی است که امروزه تشکیل پرونده‌های قطور کاغذی، و نگهداری آنها در بایگانی‌های مرکزی، روش مطلوبی در جهت بررسی سوابق بانکی مشتریان نخواهد بود، از این رو دستورالعمل جدید

^۱ بانک‌ها موظفند این مسئله را بر اساس تبصره‌ی ۱ ماده‌ی ۱۸۶ قانون مالیات‌های مستقیم، مصوب (۸۰/۱۱/۲۷) مورد بررسی قرار دهند. مطابق با ماده‌ی مذکور: «اعطای تسهیلات بانکی به اشخاص حقوقی و همچنین صاحبان مشاغل از طرف بانکها و سایر موسسات اعتباری، منوط به اخذ گواهی‌های زیر خواهد بود: ۱. گواهی پرداخت یا ترتیب پرداخت بدهی مالیاتی قطعی شده، ۲. گواهی اداره امور مالیاتی مربوط مبنی بر وصول نسخه‌ای از صورت‌های مالی ارائه شده به بانکها و سایر موسسات اعتباری.»

در اقدامی نو و پسندیده، بانک‌ها را موظف به اخذ استعلام از طریق "سامانه یکپارچه اطلاعاتی مشتریان" نموده است. باید توجه داشت که صرف گزارشگری اعتباری بدون مجهز بودن به یک سامانه اعتبارسنجی یکپارچه، فاقد کارایی لازم در جهت اعتبارسنجی دقیق مشتریان است.^۱ در مسیر اعتبارسنجی متقاضی، پس از اخذ استعلام از سوابق او،^۲ دو حالت قابل تصور است: در حالت اول، متقاضی از سابقه‌ی خوبی برخوردار است که در این صورت درخواست وی مبنی بر استفاده از تسهیلات بانکی مورد اجابت قرار خواهد گرفت. در غیر این صورت چنانچه متقاضی در انجام تعهدات خود به درستی عمل ننموده باشد در برخورداری از تسهیلات با مانع مواجه شده و بانک گشاینده اجازه ندارد برای چنین افرادی دست به گشایش اعتبار زند. از همین روی، «د.ا.د.ر» در انتهای ماده‌ی ۳ مقرر داشته است: «گشایش اعتبار اسنادی داخلی برای متقاضی که دارای سابقه‌ی چک برگشتی رفع سوء اثر نشده و یا تسهیلات غیرجاری نزد شبکه بانکی کشور است، مجاز نمی‌باشد.»

مقررات یو سی پی ۶۰۰ در این مورد ساکت است. البته، این سکوت به معنای متفی بودن مسئله‌ی مهم اعتبارسنجی در معاملات بین المللی نیست، بلکه غالب بانک‌های بین المللی درگیر در این نوع معاملات، امر اعتبارسنجی را بسیار جدی گرفته و بر اساس مقررات خاص و جداگانه‌ای که در سطح داخلی وضع می‌گردد مبادرت به این امر می‌نمایند.^۳

^۱ مطالعات، نشان می‌دهد که سامانه اعتبارسنجی، در کاهش مطالبات معوق معجزه می‌کند. به همین دلیل کشورهایی که در سیستم بانکی خود، بهره‌مند از سامانه اعتبارسنجی هستند میزان مطالبات معوق بانکی آنها بسیار کم است. همچنین بر اساس آمارهای رسمی بین المللی در کشورهای توسعه یافته، بیش از نود درصد مردم به تسهیلات بانکی دسترسی کامل دارند ولی این درصد در کشورهای در حال توسعه، حدود ۲۵ درصد است از جمله دلایل مهم این تفاوت را استفاده یا عدم استفاده از سامانه اعتبارسنجی اعلام نموده‌اند. (ضیاء الملکی، فرید، اسفند ۱۳۹۱، ص ۱۰)

^۲ اگر متقاضی اعتبار، یک شخص حقوقی باشد، استعلام مذکور، علاوه بر شخص حقوقی شامل صاحبان امضای مجاز و اعضای هیأت مدیره آن اشخاص نیز می‌گردد. (رک: ماده ۳ دستورالعمل)

^۳ در کشورهای صنعتی (از جمله آمریکا، آلمان، انگلستان)، این فعالیت، توسط موسسه‌های سنجش اعتبار بر اساس درخواست‌های دولت و موسسات مالی و اعتباری انجام می‌گیرد. اما در کشور ما تا کنون این اقدامات به طور رسمی و یکپارچه صورت نگرفته است و موسسات تأمین مالی با استفاده از نیروهای متخصص خود، در چارچوب نیازهای خویش، مبادرت به این مهم می‌نمودند، ولی اخیراً پایه‌های آن در حال شکل‌گیری است. (رک: جمشیدی، سعید، همان، ص ۴). نکته‌ای که باید بدان توجه داشت اینکه، در صورتی که موسسات و یا مراکز مربوط به اعتبارسنجی مشتریان در قبال تقاضای ارگان‌های مربوطه، گزارشگری منصفانه‌ای را بعمل نیاورند، می‌توان علیه آنها ادعای خسارت نمود. (زندى نیا، ابوالفضل، ۱۳۸۶، ص ۷)

گفتار دوم: اخذ پیش دریافت

بانک گشاینده موظف است قبل از گشایش اعتبار و پس از اعتبار سنجی به عمل آمده، متناسب با توان و ظرفیت اعتباری متقاضی، نوع اعتبار و اینکه متقاضی اعتبار چه کسی می‌باشد درصد معینی از مبلغ اعتبار را به عنوان پیش دریافت از متقاضی گشایش، اخذ نماید بدین توضیح که در ارائه تسهیلات به متقاضیان عادی (اعم از حقیقی و حقوقی) اگر نوع اعتبار اسنادی داخلی، «دیداری» باشد بانک گشاینده مکلف است حداقل ۱۰ درصد وجه اعتبار را به عنوان پیش دریافت از متقاضی اخذ نماید، اما در اعتبار اسنادی داخلی «مدت دار»، بانک گشاینده حداقل ۱۰ درصد را به هنگام گشایش اعتبار و حداقل ۱۵ درصد وجه را به هنگام ارائه اسناد مطابق^۱ اخذ می‌نماید. (رک: ماده ۵ دستورالعمل)^۲

در ارائه تسهیلات، زمانی که متقاضی اعتبار اسنادی داخلی یکی از وزارت خانه‌ها یا نهادهای دولتی استفاده کننده از بودجه‌ی عمومی باشد شرایط اخذ پیش دریافت به گونه‌ای دیگر است چرا که در این صورت نهاد یا وزارت خانه مذکور، حسب الزامات قانونی، موظف است حداقل معادل مبلغ اعتبار اسنادی داخلی در بودجه‌ی سالیانه مصوب و ۱۰۰ درصد مبلغ اعتبار اسنادی داخلی را، به هنگام گشایش اعتبار اسنادی داخلی، نزد بانک گشایش کننده، تودیع نماید. (رک: تبصره ماده ۵ دستورالعمل) بانک در این موارد نمی‌تواند به گونه‌ای دیگر با نهاد مذکور توافق نماید و ملزم به رعایت این مسئله می‌باشد. با این وصف به نظر می‌رسد اخذ پیش پرداخت از نهادهای دولتی که از بودجه عمومی استفاده نمی‌نماید، همچون متقاضیان عادی باشد که در این مورد لازم است مدارک و مستندات مربوطه، از این دسته نهادهای دولتی اخذ گردد.

اخذ پیش دریافت از متقاضی، از آن جهت دارای اهمیت است که احیاناً اگر خریدار از تحویل کالا و یا بازپرداخت وجه اعتبار تأمین شده سرباز زند و یا نتواند به تعهد خویش در این مورد عمل کند، بانک بتواند هزینه‌های متحمل شده خود را از این طریق جبران نماید. از

^۱ در مورد ارائه اسناد مطابق، رک: همین مقاله، پذیرش پرداخت، ص ۲۲

^۲ در اعتبار اسنادی مدت دار بر خلاف اعتبار اسنادی دیداری از آن جهت که سر رسید اعتبار، طبق توافق صورت گرفته، مدتی پس دریافت اسناد (برای خرید کالا حداکثر ۶ ماه و در سایر موارد حداکثر ۱۸ ماه) و به عبارت دیگر بصورت نسبی می‌باشد لذا بانک‌ها با توجه به افزایش ریسک عدم باز پرداخت وجه اسناد، با رعایت قوانین مربوطه، علاوه بر زمان گشایش به هنگام انتقال اسناد به متقاضی نیز مبلغی را به عنوان پیش دریافت اخذ نموده و برای باقیمانده مبلغ اعتبار وثائقی مناسب را دریافت می‌نمایند.

طرفی این مسئله موجب پای بندی بیشتر خریدار نسبت به تعهدات خویش در قبال بانک گشاینده خواهد شد.

مقررات یو سی پی ۶۰۰ در این مورد ساکت است. با این حال، در عمل غالب بانک‌های درگیر در اینگونه معاملات، تحت مقررات خاص و جداگانه داخلی، در زمان گشایش مبالغی را به عنوان پیش دریافت اخذ می‌نمایند که میزان آن با توجه به مقررات هر کشور متغیر بوده و رویه واحدی بر آن حاکم نیست. برای مثال، بر اساس مقررات بانک مرکزی ایران، در اعتبار اسنادی ارزی (بین‌المللی) که مقررات یو سی پی ۶۰۰ بر آن حاکم است به طور معمول، میزان پیش دریافت برای واردات کلیه کالاها و خدمات، در روز گشایش اعتبار با تشخیص، مسئولیت و ارزیابی بانک گشاینده، حسب شرایط اعتباری متقاضی معین می‌شود. (رک: مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی، بخش اول، ۱۳۹۱، بند ۱-۳ و ۲-۳)^۱

گفتار سوم: اخذ وثیقه

در اعطای تسهیلات، هدف اصلی آن است که منابع، با توجه به حجم فعالیت و نیاز متقاضی، برای استمرار و گسترش فعالیت در اختیار متقاضی قرار گیرد و وی با به کارگیری آن متعاقباً نسبت به برگشت منابع و سود آن اقدام نماید. (جمشیدی، سعید، پیشین، ص ۳۰)

از آنجائی که بانک‌ها مسئول پرداخت تسهیلات از محل منابع سپرده‌گذاران می‌باشند و همیشه نگران بروز شرایط نامساعد اقتصادی و حوادث غیرمترقبه برای مشتری و در نتیجه عدم امکان بازپرداخت تسهیلات اعطایی و عدم امکان بازپرداخت وجوه سپرده‌گذاران و نهایتاً ایجاد بی‌اعتمادی نسبت به سیستم بانکی هستند، از این رو، اغلب موارد در زمان گشایش اعتبار با توجه به بررسی کل پرونده از جهات مختلف و شناخت متقاضی و توان مالی مشتری، اموالی را به عنوان وثیقه از متقاضی گشایش دریافت می‌نمایند که اگر خریدار از ایفای تعهدات خود سر باز زده و نتواند وجه اعتبار را بپردازد بدین طریق به حقوق خویش دست یابند.^۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

^۱ البته در مواردی که شخص متقاضی جزو نهادها یا وزارت خانه های دولتی باشند که از بودجه‌ی عمومی استفاده می‌کنند، شرایط پیش دریافت از آنان مشابه با «دا.ا.در» می‌باشد. یعنی در این موارد نهادهای مذکور موظفند به هنگام گشایش اعتبار ۱۰۰ درصد مبلغ اعتبار را به عنوان پیش پرداخت تودیع نمایند.

^۲ البته به نظر میرسد که امروزه صرف اخذ وثیقه و یا وجود وثیقه کافی و محکم، به تنهای نمی‌تواند تضمینی برای برگرداندن تسهیلات باشد. ممکن است یک نفر هیچ گونه وثیقه ای نداشته باشد ولی به خوبی از عهده بدهی خود برآید و پایبند به تعهدات خود باشد. از این رو قبل از دریافت هر گونه وثیقه باید موضوعاتی چون اعتبار سنجی متقاضیان را جدی گرفت.

در «د.ا.د.ر»، موضوع اخذ وثیقه و شرایط مربوط به آن در زمان گشایش، مورد توجه قرار گرفته است. مطابق با ماده‌ی ۶ دستورالعمل: «بانک گشایش کننده مکلف می‌باشد قبل از گشایش اعتبار اسنادی داخلی با توجه به اهلیت و توان اعتباری متقاضی، وثایق لازم و کافی از وی اخذ نماید...»

به موجب این ماده اولاً، بانک‌ها قبل از گشایش اعتبار، صرف نظر از اینکه متقاضی کیست موظف به اخذ وثیقه می‌باشند در نتیجه، بانک‌ها اجازه ندارند بنا به تشخیص خود و یا به این دلیل که متقاضی شخص بسیار خوش حسابی بوده از اخذ وثیقه خودداری نمایند. با این حال می‌توانند با در نظر گرفتن اهلیت و توان اعتباری متقاضی نوع و میزان آن را تغییر دهند. در ثانی بانک‌ها مکلفند کیفیت و کمیت وثائق دریافتی را هم مورد توجه قرار دهند از همین روی دستورالعمل مذکور، در ادامه بانک‌ها را موظف دانسته تا وثائقی را اخذ نمایند که «معتبر، سهل‌البیع، قابل نقل و انتقال قانونی، از درجه نقد شوندگی بالا برخوردار و بلامعارض باشد تا در صورت عدم ایفای تعهدات از سوی متقاضی، بانک بتواند حقوق خویش را در حداقل زمان ممکن استیفا نماید.» (رک: ماده‌ی ۶ دستورالعمل)^۱ ثالثاً، به طور کلی بانک‌ها وظیفه دارند اموالی را به عنوان وثیقه اخذ نمایند که ارزش آنها بیش از مبلغ در نظر گرفته شده برای اعتبار، پس از کسر پیش دریافت نقدی باشد. برای مثال ارزش اموال غیر منقول کارشناسی شده به عنوان وثیقه، حداقل باید به میزان ۱۳۰ درصد مبلغ اعتبار باشد. (رک: ماده‌ی ۷ دستورالعمل)^۲ بنابراین بانک گشاینده در یک معامله مبتنی بر اعتبار اسنادی داخلی، نه تنها در اخذ وثیقه تعهد داشته، بلکه در نوع و میزان آن موظف است برابر آنچه که در «د.ا.د.ر» آمده است عمل نماید.

اما موضوع بسیار مهمی که باید بدان توجه داشت، این است که در اعتبار اسنادی داخلی، بانک گشاینده، علاوه بر اخذ وثیقه، به هنگام گشایش اعتبار، به نوعی مالک اولیه کالای موضوع اعتبار نیز می‌باشد. بدین توضیح که در اعتبار اسنادی داخلی، هر چند بانک گشاینده به

^۱ اوراق مشارکت منتشر شده توسط دولت یا بانک‌ها، اموال غیر منقول کارشناسی شده، مسکوکات و شمش طلا از جمله وثائق قابل قبول اشاره شده در «د.ا.د.ر» می‌باشند که بر حسب شرایط متقاضی می‌توان هر یک از وثائق مذکور و یا ترکیبی از آنها را اخذ نمود. (رک: ماده‌ی ۷ دستورالعمل) با این حال به نظر می‌رسد در عمل بانک‌ها معمولاً تمایل بیشتری به اخذ اموال غیر منقول به عنوان وثیقه دارند زیرا در مواقع ضرورت، جهت جبران خسارات و هزینه‌های متحمل شده به نحو بهتری می‌توانند به حق خود دست یابند.

^۲ ارزش وثیقه‌های دریافتی بر پایه مبلغ اعتبار اسنادی داخلی پس از کسر پیش دریافت نقدی اخذ شده، می‌باشد.

درخواست متقاضی، دست به گشایش اعتبار می‌زند اما متقاضی، حسب «د.ا.د.ر.»، در عقود مبنای گشایش، به عنوان «وکیل بانک در انعقاد قرارداد فروش کالا / ارائه خدمت، دریافت پیش فاکتور، تحویل گرفتن کالا یا دریافت خدمت از ذینفع» (ماده‌ی ۱۷ دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی) معرفی می‌گردد. از این رو به نظر می‌رسد متقاضی تا زمانی که با بانک گشاینده تسویه حساب ننماید نسبت به کالا حق مالکیت نخواهد داشت^۱ و چنانچه پس از تحویل کالا در ادامه نتواند با بانک گشاینده تسویه حساب نماید و یا اساساً، بدون هیچ دلیل موجهی از پذیرش اسناد و کالا سر باز زند بانک از طریق فروش کالای موضوع اعتبار و یا وثیقه‌های اخذ شده در زمان گشایش اعتبار، خسارات خود را جبران خواهد نمود.

مقررات یو سی پی ۶۰۰، در مورد اخذ وثیقه به هنگام گشایش اعتبار، اساساً ساکت است. در اعتبار اسنادی ارزی که مبتنی بر مقررات یو سی پی ۶۰۰ است، حسب تحقیقات بعمل آمده، اغلب بانک‌ها در حال حاضر، جهت افتتاح اعتبار اسنادی ارزی، ۱۲۰ درصد از اصل تسهیلات، به اضافه سود متعلقه و هزینه‌های مربوطه را به عنوان وثیقه، از متقاضی، اخذ می‌نمایند. با این حال به نظر می‌رسد الزام یا رویه‌ی مشخصی به مانند اعتبار اسنادی داخلی، در این مورد، وجود ندارد.

همچنین مقررات مذکور در مورد حق بانک گشاینده نسبت به کالای موضوع اعتبار نیز سکوت اختیار نموده است ولی در عمل، بر حسب قرارداد بین بانک و متقاضی، بانک گشاینده، پس از پرداخت ثمن معامله یا وجه اعتبار به ذینفع، نسبت به کالای موضوع اعتبار، دارای نوعی حق وثیقه می‌شود که پس از تسویه حساب متقاضی با بانک، اسناد حمل به نام متقاضی، ظهر نویسی شده و به او تحویل داده می‌شود تا بتواند با مراجعه به گمرک، کالای

^۱ در اعتبار اسنادی داخلی، پس از درخواست مشتری، بانک گشاینده، بر اساس عقد مبنای گشایش که در مباحث آتی بدان خواهیم پرداخت، رأساً (برای خود)، کالا را از فروشنده، خریداری، و سپس با احتساب قیمت پایه و سود آن، اسناد مالکیت کالا را حسب توافق صورت گرفته، در اختیار خریدار قرار می‌دهد لذا بانک گشاینده، مالک واقعی و اولیه کالای موضوع اعتبار می‌باشد البته این مالکیت، و عدم حق تصرف ابتدایی خریدار نسبت به اسناد و کالا، بدان معنا نیست که بانک، قبل از ارائه اسناد دریافتی به خریدار، حق دارد آن را به شخص دیگری واگذار و یا هر نوع تصرف دیگری در آن نماید بلکه بانک گشاینده، به موجب قراردادی که در زمان گشایش اعتبار، بین او و خریدار، منعقد می‌گردد متعهد می‌شود اسناد را در وهله اول، به شرط تسویه حساب کامل خریدار در موعد مقرر، طبق شرایط آمده در قرارداد، به وی تحویل دهد. به نظر می‌رسد این عمل، ریسک معامله و بعضاً مشکلات مربوط به داشتن حق وثیقه نسبت به کالای موضوع اعتبار را کاهش می‌دهد.

خود را ترخیص و در آن تصرف نماید.^۱ اما اگر متقاضی قبل از دریافت اسناد حمل کالا، ورشکسته شده، و یا به هر دلیل نتواند با بانک، تسویه حساب نماید بانک گشاینده، برای استرداد وجوه پرداختی، با استفاده از حق وثیقه‌ای که نسبت به کالای موضوع اعتبار دارد و یا از طریق وثیقه‌های اخذ شده در زمان گشایش،^۲ طلب خود را تسویه می‌کند.^۳

در کشورهایی که رهن تجارتهی (حق وثیقه) پذیرفته شده است (مانند فرانسه و آمریکا)، حدود حقوق و تعهدات بانک و مشتری ناشی از قرارداد اعتبار اسنادی، کاملاً مشخص است و هرگاه به هر علتی خریدار نتواند بدهی‌های خود را به بانک پرداخت کند، بانک مانند هر مرتهن دیگری، اقدامات اجرایی برای وصول طلب خود اعمال خواهد نمود. (افتاده، غلام حسین، ۱۳۷۷: ۳۲)

گفتار چهارم: استفاده از مبنای عقدی جدید در گشایش اعتبار

در کشور ما، تا قبل از انقلاب اسلامی ایران و دگرگونی پاره‌ای از نهادهای حقوقی، اعتبار اسنادی یک عقد نامعین و غالباً از مصادیق قراردادهای خصوصی ماده‌ی ۱۰ قانون مدنی به شمار می‌آمد. پس از انقلاب با زیر سوال رفتن ماده‌ی ۱۰ ق. م، و تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا، تلاش‌های ارزنده و قابل تقدیری در تحلیل ماهیت این گونه اسناد و قراردادهای در قالب عقود معین آمده در قانون مذکور، به خصوص عقود جعاله و مضاربه، صورت گرفت. اما باید اذعان داشت که این گونه قالب‌ها، با تمام مزایا و کاستی‌های خود، تن پوش مناسبی

^۱ کالا، از سوی فروشنده و توسط متصدیان حمل، به محلی حمل می‌گردد که در قرارداد گشایش اعتبار مشخص شده است. در اعتبار اسنادی ارزی همه کالاها در ابتدا در اختیار گمرک قرار می‌گیرند و این روبرای ترخیص کالا، لازم است با مدارک مورد نیاز، به گمرک مراجعه نمود.

^۲ شاید به نظر رسد با توجه به اینکه اسناد در وهله اول از سوی فروشنده برای و به نام بانک ارسال می‌شود و دارنده اسناد هم (بانک) طبق توافق زمان گشایش، به نوعی نسبت به کالای موضوع اعتبار، حق وثیقه دارد در نتیجه به اخذ وثیقه‌های سنگین به هنگام گشایش اعتبار نیازی نمی‌باشد اما باید توجه داشت، جبران ضرر، همواره از طریق کالای موضوع اعتبار، ممکن نبوده و بعضاً، کالاها به راحتی قابل فروش نیست و حتی در برخی مواقع، به دلیل تقلب یا تبانی خریدار و فروشنده، کالایی در کار نمی‌باشد و یا ارزش کالا بسیار ناچیز است در آن صورت، بانک چگونه باید خسارات خویش را جبران نماید؟ از این رو اخذ وثیقه، پشوانه‌ی بسیار محکمی در جهت جبران خسارات احتمالی و یا عدم بازپرداخت تسهیلات ارائه شده می‌باشد.

^۳ در این مورد ر ک: ریچاد جی. دریس کول، (۱۳۶۳)، ص ۱۳۰، اخلاقی، بهروز، پیشین، ص ۷۴، تی لاریا. ایمانوئل، پیشین، ص ۱۷۰، گائو ایکس یانگ و روس پی بوکلی، پیشین، ص ۳۱۲، لنگریچ، رینهارد، پیشین، ص ۹۵

برای اعتبار اسنادی نمی‌باشند زیرا اوصاف و ویژگی‌های خاص این تأسیس حقوقی منحصر به فرد را نادیده می‌گیرد. (اخلاقی، بهروز، پیشین، ص ۷۹)^۱

در سال ۱۳۸۹ با تصویب قانون برنامه پنجم توسعه، و اضافه شدن قراردادهای خرید دین، مرابحه و استصناع به فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا، عقود مذکور مورد توجه قرار گرفتند تا آنجا که در تدوین دستورالعمل جدید اعتبار اسنادی داخلی ریالی، در جهت حفظ منافع سپرده‌گذاران و پاسخگویی به نیازهای جدید شبکه بانکی، دو عقد مرابحه و استصناع به عنوان مبنای عقدی جدید در گشایش اعتبار اسنادی داخلی در نظر گرفته شدند. در ادامه برای آشنایی کلی با این دو عقد، مختصر توضیحاتی ارائه خواهد شد.

بند اول: عقد مرابحه

مرابحه یکی از محبوب‌ترین و رایج‌ترین عقود استفاده شده توسط بانک‌ها در کشورهای اسلامی است به گونه‌ای که ۷۰ تا ۸۰ درصد منابع مالی بانک‌ها بدین طریق تامین می‌گردد. (Dr. ausaf, 1993, p38) با این حال تا کنون در شبکه‌ی بانکی کشور مورد استفاده قرار نگرفته است. بر طرف نمودن مشکلات نقدینگی و به نوعی مدیریت نقدینگی، از بارزترین ویژگی‌های این ابزار جدید است. (اکبریان، رضا و شیرازی. همایون، ۱۳۸۹: ۱۳۷) از این رو ابزاری بسیار مناسب در راستای استفاده از اعتبارات اسنادی در بانک‌های اسلامی است.

مطابق با ماده‌ی ۸۱ آیین‌نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره): «مرابحه قراردادی است که به موجب آن عرضه‌کننده، بهای تمام شده اموال و خدمات را به اطلاع متقاضی می‌رساند و سپس با افزودن مبلغ یا درصدی اضافی به عنوان سود، آن را به صورت نقدی، نسبه دفعی یا اقساطی، به اقساط مساوی و یا غیرمساوی در سررسید یا سررسیدهای معین به متقاضی واگذار می‌کند.»

در واقع مرابحه یکی از انواع قرارداد بیع است که بر اساس آن فروشنده به هنگام معامله قیمت تمام شده کالا شامل هزینه‌های حمل و نقل و نگهداری، و سایر هزینه‌های مربوطه را به همراه سود آن به صورت دقیق و روشن به خریدار اعلام می‌نماید.^۲ به طور معمول در مواردی

^۱ جهت مطالعه بیشتر، رک: (رفیعی، محمد تقی، ۱۳۸۷، تحلیل حقوقی قرارداد گشایش اعتبار اسنادی در حقوق ایران، اندیشه‌های حقوق خصوصی، سال پنجم، شماره ۱۲) و (محمد زاده، علی، ۱۳۸۶، ماهیت و آثار حقوقی قرارداد گشایش اعتبار اسنادی در حقوق ایران، پایان نامه ارشد، دانشگاه مازندران)

^۲ به عنوان اعلان می‌کند این کالا را به صد هزار تومان خریده و حاضر است به صدویست هزار تومان یا با ده درصد سود بفروشد.

که قیمت کالا زیاد است، طرفین به واسطه بانک ها با انعقاد یک قرارداد مرابحه سه جانبه معامله را انجام می دهند. (موسویان، سیدعباس، ۱۳۹۰، ص ۳۴ و ۴۵) بدین صورت که مشتری (متقاضی) در ابتدا سفارش خریدی را به بانک (گشاینده) مورد نظر می دهد و بانک بر اساس سفارش او اقدام به خرید کالا از فروشنده (ذینفع) می نماید. سپس طبق توافق صورت گرفته کالا را با احتساب سود آن و به بهایی بیشتر از مبلغ خریداری شده، به خریدار می فروشد. البته در غالب موارد بانک قبل از اقدام به خرید، در توافق اولیه خود با خریدار، تضمیناتی را از وی اخذ می نماید تا چنانچه خریدار از تعهد خویش مبنی بر خرید کالای سفارش داده سر باز زند بتواند از این طریق خسارات و هزینه های متحمل شده را جبران نماید. (رک: دستورالعمل های اجرایی عقد مرابحه، ۱۳۹۰) مرابحه را در مقام مقایسه با قراردادهای داخلی می توان مشابه فروش اقساطی فرض نمود.^۱

بند دوم: عقد استصناع

هر چند در سیستم بانکی بدون ربای ایران استصناع عقد جدیدی محسوب می شود اما در گذشته های دور نیز به کار گرفته می شد. امروزه این عقد در زمره ی قراردادهای با اهمیت در کشورهای اسلامی است به گونه ای که بسیاری از پروژه ها، و طرح های کلان در چارچوب این قرارداد احداث می گردد. (کميجانی، اکبر و نظرپور، محمدنقی، ۱۳۸۷: ۷۰) این عقد نیز به مانند عقد مرابحه به دلیل ویژگی های خاص خود ابزاری بسیار مناسب در معاملات مبتنی بر اعتبارات اسنادی است.

طبق ماده ی ۷۷ آیین نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره)، «استصناع عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین در مقابل مبلغی معین، متعهد به ساخت (تولید، تبدیل و تغییر) اموال منقول و غیرمنقول، مادی و غیرمادی با مشخصات مورد تقاضا و تحویل آن در دوره زمانی معین به طرف دیگر می گردد.»

^۱ قرارداد فروش اقساطی و مرابحه به لحاظ ماهیتی بسیار نزدیک به یکدیگرند، ولی مرابحه از لحاظ موضوع، دامنه کاربرد و نیز تنوع در شیوه های پرداخت، جامع تر و کاملتر از فروش اقساطی است و می تواند جایگزین مناسبی برای آن باشد. برخی از مهمترین تفاوت های این دو عبارتند از: ۱- مرابحه به لحاظ کاربرد موضوعی بر خلاف فروش اقساطی محدود به کالای معینی نبوده، و می توان از آن برای تمامی کالاهای مصرفی مورد نیاز خانوارها، مواد اولیه، کالاهای واسطه ای و سرمایه ای مؤسسات تولیدی، صنعتی و بازرگانی استفاده نمود. ۲- مرابحه علاوه بر پوشش گسترده کالاها برخلاف فروش اقساطی برای خرید «خدمات» مورد نیاز نیز قابل استفاده است. ۳- به لحاظ شیوه پرداخت، مرابحه برخلاف فروش اقساطی که عموماً شیوه پرداخت اقساطی تدریجی را مورد توجه قرار داده است، شامل دیگر شیوه های پرداخت در عقد بیع (بیع نقدی، بیع نسبه دفعی و بیع نسبه اقساطی) نیز می شود. (موسویان، سیدعباس، پیشین، ص ۴۴ و ۴۶)

به طور کلی، نحوه انعقاد یا کارکرد آن در تطبیق با بحث ما بدین صورت که بانک (گشاینده) تسهیلات لازم را به مشتری (متقاضی) در قالب عقد استصناع اول اعطاء نموده و سپس بر اساس عقد استصناع دوم قرارداد ساخت را به سازنده (ذینفع) واگذار می نماید. استصناع اول عقدی است که بین مشتری و بانک که به موجب آن بانک متعهد می شود در قبال دریافت مبلغ قرارداد و طبق شرایط مندرج در آن، اموال مورد نظر را در دوره ی زمانی معین به مشتری تحویل دهد. عقد استصناع دوم، پس از درخواست مشتری، بین بانک و سازنده منعقد می گردد که به موجب آن سازنده متعهد می شود در قبال دریافت مبلغ قرارداد و طبق شرایط مندرج در آن، اموال مورد نظر را در دوره‌ی زمانی معین به بانک یا نماینده آن تحویل دهد. البته باید توجه داشت که بانک ها نمی توانند پیش از انعقاد عقد استصناع اول، عقد استصناع دوم را با سازنده منعقد نمایند. (رک: دستورالعمل های اجرایی عقد استصناع، ۱۳۹۰) این عقد را

می توان جایگزین مناسبی برای عقد پر کاربرد جعاله در عملیات بانکی دانست.^۱

نکته‌ی مهمی که در استفاده از این دو عقد به عنوان عقود مبنای گشایش اعتبار باید بدان توجه داشت اینکه بانک گشاینده "موظف" است با توجه به نوع و وجود یا عدم وجود کالا در زمان گشایش اعتبار، یک از دو عقد استصناع یا مرابحه را به عنوان مبنای اعتبار قرارداد گشایش اعتبار مورد استفاده قرار دهد. بدین ترتیب که چنان چه موضوع اعتبار اسنادی داخلی به هنگام گشایش، کالای موجود یا خدمت باشد، گشایش اعتبار اسنادی داخلی بر مبنای عقد مرابحه انجام می گیرد. اما اگر موضوع اعتبار اسنادی داخلی، کالایی باشد که در زمان گشایش اعتبار اسنادی داخلی نزد ذینفع موجود نبوده و لازم است در آینده تولید یا ساخته شود، گشایش اعتبار اسنادی داخلی بر پایه عقد استصناع صورت می پذیرد.

در محاسن عقود استصناع و مرابحه شکی نبوده و می توانند جایگزین عقود چون جعاله و فروش اقساطی گردند. با این حال در عمل بانک ها به دلیل جذاب نبودن درصد سود

^۱ علی رغم شباهت های موجود بین دو عقد، (بالاخص در جعاله خاص که عامل آن معین است) برخی تفاوت های ذیل ماهیت این دو عقد را به نوعی از هم متمایز ساخته و برای عقد استصناع کارکرد ویژه ای را در عملیات بانکداری بدون ربا موجب شده است، از جمله تمایزات بین این دو عقد عبارتند از: ۱. استصناع بر خلاف جعاله عقدی لازم، و طرفین ملزم به اجرای آن می باشند. و این موضوع تطابق بیشتری با بر گشت ناپذیر بودن اعتبار گشایش شده دارد. ۲. استصناع، اختصاص به ساختن و احداث چیزی دارد، ولی جعاله عام است و اختصاص به ساختن و غیر ساختن ندارد و می تواند هر گونه کار خدماتی را شامل شود. ۳. جعاله حالت شرطی و انتظاری دارد اما قراردادهای متعارف در قالب عقد استصناع قراردادهایی مستقل و بدون حالت انتظاری بوده و حتی ممکن است جهت استحکام آن جریمه هایی برای تاخیر در تحویل کالا، وضع و مورد توافق قرار گیرد. (رک: کمیجانی، اکبر و نظریور، محمدنقی، پیشین، ص ۸۰ تا ۸۲ و منصور، سعید، ۱۳۹۰، ص ۲۵۴)

تسهیلات، از این عقود استقبال نکرده و تمایلی به استفاده از آنها ندارند.^۱ این مسئله عاملی برای گرایش بانک ها به عقود مشارکتی است، چون نرخ سود برای عقود مشارکتی (بر خلاف عقود مبادله‌ای) محدود نشده است و بانک ها با استفاده از این عقود سود بیشتری را به دست می‌آورند و این همان چیزی است که بانک‌ها می‌خواهند.^۲ از طرفی دیگر، ماهیت این عقود به گونه‌ای است که بانک را به طور مستقیم درگیر عملیات تجاری مشتریان می‌کند، و این به مفهوم افزایش مسئولیت بانک خواهد بود، در حالی که بانک‌ها بیشتر مایلند به گشایش اعتبار اسنادی به عنوان ارائه یک نوع خدمت برای کسب درآمد نگاه کنند.^۳ بنابراین در جهت استفاده از ظرفیت واقعی این عقود مطلوب است: اولاً، چالش‌های حقوقی عقود مبنای گشایش با دقت و تأمل بیشتری مورد توجه قرار گرفته و ابهامات موجود در آنها رفع گردد. در ثانی، تعیین نرخ سود در این عقود باید بر اساس ساز و کار بازار انجام گیرد و ارتباطی منطقی بین نرخ عقود و ریسک‌های موجود در استفاده از آنها، ایجاد گردد. ثالثاً، لازم است در جهت شناخت هر چه بیشتر این عقود (بالاخص در بین بانکداران)، اقداماتی مطلوب، صورت گیرد.^۴

مقررات یو سی پی ۶۰۰ در این مورد نیز اساساً ساکت بوده و به نوعی آن را به مقررات داخلی کشورها واگذار نموده است. از این رو، رویه‌ی ثابتی همچون اعتبار اسنادی داخلی در این مورد وجود ندارد. به عنوان مثال، در اعتبار اسنادی ارزی که مبنی بر مقررات یو سی پی ۶۰۰ است بانک‌ها محدودیتی در انتخاب عقد مبنای گشایش اعتبار نداشته و معمولاً از عقود

^۱ شاید مانع اصلی در راه اجرای این قراردادها بسته سیاستی نظارتی بانک مرکزی است که بر اساس آن در عقود مبادله ای تا بیش از ۱۴ الی ۱۶ درصد تسهیلات پرداخت نمی‌شود. در حالی که هم اکنون بانک ها با نرخ سود ۲۰ درصد به بالا سپرده جذب می‌کنند. بنابراین نرخ سود حاصل از این عقود، از لحاظ اقتصادی برای بانک ها مقرون به صرفه نیست و متضرر می‌شوند. هر چند هدف بانک مرکزی از چنین سیاستی این بوده است که نرخ سود تسهیلات برای بخش فعال اقتصادی پایین بیاید اما به نظر می‌رسد تا بدین جا نتوانسته است به مقصود خویش جامه عمل بپوشاند. (موسویان، سید عباس، شهریور ۹۱، پایگاه خبری بانکداران الکترونیک، (<http://ebinews.com>)).

^۲ برخی از بانک‌ها و موسسات در ظاهر نرخ سود ۱۲ درصد را برای تسهیلات اعمال می‌کنند، اما این نرخ در عمل با مواردی مانند کارمزد، حق بیمه و سایر شرایط جمع شده به حدود ۲۸ درصد می‌رسد. (موسویان، سید عباس، تیر ماه ۱۳۸۹، وبسایت روزنامه دنیای اقتصاد، (<http://www.donya-e-eghtesad>)).

^۳ بی شک مسئولیت کنترل اسناد حمل، کمتر از درگیری مستقیم در عملیات تجاری مشتری است. (رک: رهبر، صدیقه، ۹۱/۱۰/۱۳، وب سایت دنیای اقتصاد (<http://www.donya-eghtesad>)).

^۴ طبق تحقیقات بعمل آمده، تا کنون عقد استصناع، در بانک های داخلی، مورد استفاده قرار نگرفته و حتی برای برخی از آنها عقدی کاملاً ناشناخته است.

چون مشارکت مدنی، مضاربه و جعاله استفاده می نمایند و به طور کل عقدی که بتواند علی رغم تناسب با قرارداد مورد نظر، منافع آنها را به نحو بهتری تامین نماید.

مبحث دوم: تعهدات بانک گشاینده پس از گشایش اعتبار

بانک گشاینده پس از انجام اقدامات لازم در جهت گشایش اعتبار، برای عملی نمودن تعهد اصلی و قطعی خود، یعنی پرداخت وجه اعتبار (ثمن معامله)، به عنوان نماینده خاص متقاضی، حسب شرایط آمده در اعتبار گشایش یافته، و بر اساس مقررات حاکم، تعهدات متعدد و مهمی را به شرح ذیل بر عهده می گیرد.

گفتار اول: ابلاغ اعتبار گشایش یافته

بر اساس ماده‌ی ۱۹ «د.ا.ا.د.ر»: «بانک گشایش کننده مکلف است؛ پیام گشایش اعتبار اسنادی داخلی را به ترتیب مقرر در این دستورالعمل و صرفاً با استفاده از "سامانه‌ی پیام رسانی الکترونیکی مالی (سپام)" به ذینفع ابلاغ نماید.»

منظور از ترتیب مقرر در دستورالعمل، به نوعی اشاره دارد به ماده‌ی ۴۵ «د.ا.ا.د.ر» که بیان می دارد: «بانک گشایش کننده موظف است تمامی پیام های اعتبار اسنادی داخلی، از جمله پیام گشایش، اصلاحیه و...، را الزاماً از طریق بانک دیگر یا سایر شعب بانک گشایش کننده، به ذینفع ابلاغ نماید.»^۱ بنابراین در اعتبار اسنادی داخلی ابلاغ هر پیامی به «ذینفع» الزاماً باید از سوی بانکی دیگر یا شعبه مربوط صورت گیرد. به عبارت دیگر بانک گشاینده موظف است پیام گشایش اعتبار را به بانک دومی، معروف به بانک ابلاغ کننده، ارسال نماید و بانک دوم در صورت پذیرش تعهد این وظیفه را دارد که پیام گشایش اعتبار را به ذینفع ابلاغ نماید. در نتیجه ابلاغ (ارسال) پیام گشایش اعتبار به «بانک ابلاغ کننده» برعهده‌ی بانک گشاینده است و ابلاغ پیام گشایش اعتبار به «ذینفع» از وظایف بانک ابلاغ کننده است. اما ابلاغ پیام گشایش اعتبار به «متقاضی» با چه کسی است؟ آیا این مسئله هم بر عهده‌ی بانک ابلاغ کننده است؟

مطابق با ماده‌ی ۲۲ «د.ا.ا.د.ر»: «بانک گشایش کننده مکلف است بلافاصله پس از گشایش اعتبار اسنادی داخلی، نسخه‌ای از اعتبار اسنادی داخلی گشایش شده را برای اطلاع متقاضی و

^۱ به نظر میرسد قرار دادن ماده ی ۴۵ در فصل هشتم دستورالعمل (کنترل های ناظر بر فرآیند اعتبار اسنادی داخلی) چندان مناسب نیست لذا پیشنهاد می گردد ماده مذکور به فصل چهارم که مربوط به ابلاغ اعتبار اسنادی داخلی است انتقال یافته و یا با ماده ی ۱۹ دستورالعمل تلفیق گردد.

رونوشت آن را به شرکت بازرسی تعیین شده، ارسال نماید.» کاملاً واضح است که به موجب این ماده ابلاغ پیام گشایش اعتبار جهت اطلاع متقاضی به طور مستقیم با بانک گشاینده اتخاذ چنین رویه‌ای در ابلاغ پیام‌ها به نظر معقول و منطقی است چرا که بانک گشاینده معروف به بانک خریدار است و بانک ابلاغ کننده به عنوان بانک فروشنده شمرده می‌شود. بنابراین هر یک از طرفین ذینفع و متقاضی پیام گشایش را از بانک خود در یافت نموده و احیاناً اگر ابهامی در پیام گشایش وجود داشته باشد، با زحمت کمتر و به نحوی سریع‌تر به بانک مستقیم خود مراجعه می‌نمایند.

مسئله‌ی مهم دیگری که در ماده‌ی ۱۹ بدان اشاره شده و موضوع جدیدی در سیستم بانکی کشور است ابلاغ پیام گشایش اعتبار از طریق سامانه پیام رسانی الکترونیکی مالی (سپام)^۱ می‌باشد. بر اساس ماده‌ی مذکور بانک وظیفه دارد تمامی پیام‌های مربوط به اعتبار اسنادی داخلی را صرفاً با استفاده از "سپام" ابلاغ نماید. از این رو، ارسال یا ابلاغ پیام‌ها به طریق گذشته (مانند استفاده از فکس) ممکن و مورد قبول نیست. البته برای انجام این تعهد و قبل از استفاده از سامانه‌ی مذکور، لازم است اقداماتی از سوی بانک گشاینده صورت گیرد که عبارتند از: اولاً؛ بانک گشاینده موظف به عضویت در سامانه‌ی پیام رسانی الکترونیکی مالی (سپام) بوده و پس از آن باید تمامی پیام‌های مربوط به اعتبار اسنادی داخلی را، صرفاً از طریق سامانه مذکور رد و بدل نماید.^۲ در ثانی، بانک گشاینده ملزم به فراهم نمودن تجهیزات و مقدمات لازم برای استفاده بهینه از سامانه و ارتباط با دیگر بانک‌های درگیر در معامله جهت رد و بدل نمودن اطلاعات و پیام‌های مرتبط با اعتبار گشایش یافته است. بر همین اساس بانک مذکور موظف است در پایگاه اطلاع رسانی خود نیز سامانه‌ی را طراحی و پیاده نماید به گونه‌ای که سایرین از جمله بانک‌های درگیر، با دسترسی به سامانه مذکور و "درج شماره منحصر به فرد

^۱ سامانه پیام رسانی الکترونیکی مالی (سپام) را می‌توان نوعی سوئیفت داخلی فرض نمود. این سامانه که در بانک مرکزی راه اندازی شده است، امکان تبادل تمامی پیام‌های مالی بین بانکی به طور متمرکز، از جمله پیام‌های مربوط به اعتبار اسنادی داخلی را به صورت استاندارد فراهم می‌سازد. راه اندازی این سامانه را باید نقطه عطف مهمی در نظام بانکداری الکترونیکی کشور دانست و می‌توان انتظار داشت همان تحولی که با ایجاد مرکز "شتاب" در دهه ۱۳۸۰ نظام بانکی کشور رخ داد، این بار با به کارگیری "سپام" در دهه ۱۳۹۰ حاصل شود. (رک: بهمنی، محمود، ۱۳۹۱/۴/۱۱، وبسایت بانک مرکزی (<http://www.cbi.ir>))

^۲ این وظیفه تنها به بانک گشاینده مربوط نبوده و تمامی بانک‌های مرتبط با فرآیند اعتبار اسنادی داخلی موظف به عضویت در سامانه پیام رسانی الکترونیکی مالی (سپام) بوده و باید تبادل تمامی پیام‌های فی مابین را، طبق دستورالعمل مربوط، صرفاً از طریق سامانه انجام دهند. (رک: ماده ۴۶ دستورالعمل)

اعتبار اسنادی داخلی^۱، به راحتی و در حداقل زمان ممکن، بتوانند به سایر مشخصات اعتبار اسنادی داخلی گشایش یافته دست یابند. (رک: ماده ۴۷ دستورالعمل) و ثالثاً اینکه بانک گشاینده، موظف است دانش لازم برای استفاده صحیح از سامانه را در جهت انجام تعهدات خویش تحصیل نماید. عدم آگاهی و اطلاعات کافی در به کار گیری این ابزار، بعضاً منجر به اشتباهاتی در داده‌های ارائه شده به سیستم و رد و بدل نمودن پیام‌ها می‌شود. از این رو اگر مشکل به وجود آمده به دلیل سهل انگاری یا عدم مهارت کافی بانک مذکور باشد بانک گشاینده در قبال خسارات وارده مسئول خواهد بود.

در مقررات یو سی پی ۶۰۰ نیز ابلاغ هر گونه پیامی، اصولاً بر عهده‌ی یک بانک دیگر واقع در کشور فروشنده است، منتهی بانک گشاینده در جهت ابلاغ پیام، برخلاف اعتبار اسنادی داخلی، الزامی به انتخاب بانک ابلاغ کننده ندارد زیرا بند الف ماده ۹ مقررات یو سی پی ۶۰۰ مقرر می‌دارد: «اعتبار و هر گونه اصلاحیه آن را "می‌توان" از طریق بانک ابلاغ کننده به ذینفع ابلاغ نمود»^۲.

بدیهی است که در معاملات بین المللی با توجه به مسافت و شرایطی که بین خریدار و فروشنده وجود دارد به بانک ابلاغ کننده برای ابلاغ اعتبار گشایش یافته بیشتر نیاز است. با این حال بانک گشاینده الزامی در این مورد ندارد.^۳ اما در اعتبار اسنادی داخلی با عنایت به اینکه چنین ضرورتی کمتر حس شده و حتی ممکن است ذینفع و خریدار هر دو با یک بانک سر و کار داشته باشند ملزم نمودن بانک گشاینده به انجام این تعهد منطقی است؟ به نظر می‌رسد مقررات یو سی پی ۶۰۰ در این مورد منطقی‌تر از «د.ا.ا.د.ر.» عمل نموده است.

^۱ مطابق با ماده ۱۰ «د.ا.ا.د.ر.» : «بانک گشایش کننده موظف است به هنگام تشکیل پرونده جهت گشایش اعتبار اسنادی داخلی، از "سامانه پیام رسانی الکترونیکی مالی (سپام)" شماره منحصر به فرد دریافت نماید.» پس از این اقدام همه بانک های ذیربط در فرآیند اعتبار اسنادی داخلی، موظفند در ارسال تمامی پیام ها و مکاتبات خود شماره مزبور را درج نمایند. همچنین لازم است این شماره منحصر به فرد بر روی کلیه ی اسناد در خواست شده از ذینفع، درج گردد. در واقع چنین اقدامی سبب می‌گردد تا از بروز هر گونه اشتباه و سوء استفاده در جریان عملیات بانکی مربوط به اعتبارات اسنادی جلوگیری شود.

^۲ Article 9. a: A CREDIT AND ANY AMENDMENT " MAY" BE ADVISED TO A BENEFICIRY THROUGH AN ADVISINGBANK.

این موضوع از عبارت " may " قابل دریافت است.

^۳ البته، بانک گشاینده، در عمل، به ندرت به طور مستقیم اقدام می نماید. تقریباً همواره بانک های گشاینده اعتبار از خدمات بانک های مستقر در کشور ذینفع استفاده می کنند. (ایمانوئل تی لاریا، پیشین، ص ۱۶۵، یادداشت ۴۰)

در مورد چگونگی ابلاغ پیام در اعتبار اسنادی ارزی یا بین المللی، قابل ذکر است که هر چند در خود مقررات یوسی پی ۶۰۰ به این موضوع اشاره ای نشده است اما فرآیند انتقال دستورات و اطلاعات بین بانکی، اعم از ابلاغ پیام ها و اصلاحیه ها و اسناد و به طور کل ارسال و دریافت هرگونه پیام ارزی، سالهاست که عمدتاً از طریق "جامعه جهانی ارتباطات مالی بین بانکی" (سوئیفت)^۱ به صورت الکترونیکی انجام می گیرد. سوئیفت در هر کشوری دارای یک «SAP» یعنی نقطه دسترسی به سوئیفت می باشد که توسط مؤسسه سوئیفت کنترل می شود. در ایران،^۲ این نقطه دسترسی، در بانک مرکزی واقع گردیده است. نکته ای که باید بدان توجه داشت اینکه هر چند سوئیفت در جهت حقوق و تعهدات خود، قواعد خاصی را مقرر نموده است با این حال در تقابل با مقررات یوسی پی، ملزم به رعایت مقررات مذکور بوده و در صورت هر گونه تناقض، لازم است مقررات یوسی پی ۶۰۰ به اجرا گذاشته شود. (B.Kozolchik, 1992, p70)

همچنین به نظر می رسد در اعتبار اسنادی ارزی یا بین المللی بر خلاف اعتبار اسنادی داخلی، بانکها الزامی در ابلاغ یا ارسال پیام ها و اسناد از طریق سامانه الکترونیکی (سوئیفت) ندارند،^۳ از این رو اگر بانکی با در نظر گرفتن شرایط اعتبار و احتیاطات لازم عمل ابلاغ و ارسال را از طریق دیگری به غیر از سوئیفت، انجام دهد ایرادی بر او وارد نخواهد بود.

گفتار دوم: اصلاح اعتبار گشایش یافته

«د.ا.د.ر» فصل پنجم خود را به موضوع اصلاح اعتبار اسنادی اختصاص داده است. مطابق با ماده ۲۳ دستورالعمل مذکور: «اعتبار اسنادی داخلی می تواند حسب درخواست متقاضی، پذیرش بانک گشایش کننده و موافقت ذینفع اصلاح گردد.»

ماده ی فوق نیز به نوعی بر گرفته از ماده ی ۱۰ مقررات یوسی پی ۶۰۰ است زیرا بر اساس ماده ی مذکور: «... اعتبار را نمی توان بدون موافقت بانک گشایش کننده، تایید کننده

^۱ Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT)

در واقع، (سوئیفت)، یک انجمن تعاونی غیرانتفاعی است که در ماه مه ۱۹۷۳ میلادی، توسط ۲۳۹ بانک از پانزده کشور، راه اندازی گردیده است. هدف از آن، جایگزینی روش های ارتباطی غیر استاندارد کاغذی با یک روش استاندارد شده جهانی و ایجاد یک زبان مشترک، برای معاملات مالی بین المللی بود. هم اکنون مرکز این انجمن، واقع در کشور بلژیک (بروکسل) است.

^۲ عضویت بانک های ایرانی در شبکه سوئیفت در آذرماه ۱۳۷۱ پذیرفته و آغاز شد.

^۳ همانطور که در مطالب پیشین گذشت، بر اساس ماده ی ۱۹ «د.ا.د.ر»، در اعتبار اسنادی داخلی، بانک ها موظفند هر گونه پیام را از طریق سامانه الکترونیکی یا سپام ابلاغ نمایند.

(در صورت وجود) و ذینفع اصلاح یا ابطال نمود.» از این رو می‌توان در اصلاح اعتبار گشایش یافته، برای اعتبار اسنادی داخلی و بین‌المللی شرایطی مشابه را تصور نمود و حتی برخی از ضوابط آمده در مقررات یو سی پی ۶۰۰ را با استناد به ماده‌ی ۵۳ «د.ا.ا.د.ر.» (اصل پوششی) به دستورالعمل مذکور تسری داد.

به موجب مواد مذکور، اولاً، اصلاح اعتبار اسنادی حتی با توجه به برگشت ناپذیر بودن اعتبار ممکن است. در ثانی، صرف درخواست موجب صدور اصلاحیه نخواهد شد بلکه انجام این امر به موافقت بانک گشاینده و ذینفع نیاز دارد. ثالثاً در خواست اصلاح همواره باید از سوی متقاضی انجام پذیرد حتی زمانی که ذینفع هم تقاضای صدور اصلاحیه داشته باشد باید از متقاضی بخواهد که به بانک گشاینده مراجعه و تمهیدات لازم را برای این امر فراهم سازد.^۱

البته باید توجه داشت که بانک گشاینده در پذیرش درخواست اصلاح هیچ الزامی ندارد، اما از زمان موافقت و صدور اصلاحیه صرف نظر از اینکه اصلاحیه مزبور به درخواست ذینفع بوده یا متقاضی، نسبت به اصلاحیه‌های صادره تعهد برگشت ناپذیر دارد. به همین علت، بانک گشاینده با توجه به تعهد برگشت ناپذیر خود به سادگی دست به اصلاح اعتبار نمی‌زند، زیرا بعضاً عواقب ناخوشایندی را به دنبال خواهد داشت. (لنگریچ، رینهارد، ۱۳۸۷: ۱۵۴)

موضوع دیگری که باید بدان توجه داشت اینکه استفاده از اصلاحیه به موارد خاصی محدود نمی‌شود بلکه با توجه به نیاز و خواست طرفین می‌تواند هر مسئله‌ای از اعتبار اسنادی را شامل گردد. از این رو بر اساس «د.ا.ا.د.ر.» و مقررات یو سی پی ۶۰۰، صدور هر گونه اصلاحیه امکان‌پذیر است. با این حال در «د.ا.ا.د.ر.» بر خلاف مقررات یو سی پی ۶۰۰ به برخی موارد شایع و ضوابط مربوط به آنها صریحاً اشاره شده است.^۲

گفتار سوم: بررسی اسناد

پس از آنکه ذینفع اسناد را تهیه و به بانک مورد نظر ارائه داد بانک موظف است در اسرع وقت اسناد را بررسی و نتیجه آن را به ذینفع اعلام نماید.

بررسی اسناد در غالب موارد ابتدا توسط بانک دیگری در شهر یا کشور فروشنده صورت می‌گیرد و سپس جهت تصمیم نهایی به بانک گشاینده ارسال می‌گردد. در واقع از آنجا که

^۱ در واقع برای بانک گشاینده ممکن نیست که بدون درخواست متقاضی، یا صرف در خواست ذینفع اقدام به صدور اصلاحیه کند، زیرا برای بانک مذکور این خطر وجود دارد که خریدار اسناد را به دلیل عدم مطابقت آن با فرم تقاضا نپذیرد.

^۲ تمدید سررسید اعتبار اسنادی داخلی و افزایش یا کاهش مبلغ اعتبار اسنادی داخلی از جمله شایع‌ترین این موارد می‌باشند که در «د.ا.ا.د.ر.» مورد اشاره قرار گرفته است. (رک: مواد ۲۴ تا ۲۷ دستورالعمل)

متعهد اصلی پرداخت وجه اعتبار بانک گشاینده است از این رو اسناد دریافتی را مجدداً بررسی می نماید تا از مطابقت آن با شرایط اعتبار اطمینان حاصل کند.

مطابق با ماده ی ۳۱ «د.ا.د.ر.»: «بانک موظف است طی مهلت مقرر، نسبت به بررسی اسناد ارائه شده، حسب ضوابط بررسی اسناد، مندرج در مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (یو سی پی) اقدام نماید.»

به موجب این ماده، در اعتبار اسنادی داخلی، بانک گشاینده یا هر بانک دیگری که ملزم یا مجاز به بررسی اسناد است موظف است اسناد دریافتی را بر اساس ضوابط آمده در مقررات یو سی پی ۶۰۰ مورد بررسی قرار دهد. در مقررات مذکور، بانک ها موظفند صرفاً بر اساس "صورت ظاهر اسناد" ^۱ مشخص کنند که آیا اسناد ارائه شده مطابق با شرایط اعتبار است یا نه. (رک: بند الف ماده ی ۱۴ مقررات یو سی پی ۶۰۰) بنابراین بانکها در معاملات مبتنی بر اعتبار اسنادی اعم از داخلی و بین المللی در بررسی اسناد و نهایتاً پرداخت وجه اعتبار، بنا بر اصول حاکم بر اعتبار اسنادی، نه وظیفه دارند کالای موضوع قرارداد را بررسی نمایند و نه در مورد قرارداد فروش تحقیق کنند. همچنین بانکها هیچ گونه تعهد یا مسئولیتی نسبت به شکل، صحت، اصالت، جعلی یا غیر قانونی بودن هیچ یک از اسناد و شرایط مندرج در آن و مسائل مربوط به چگونگی ارزش، مقدار و حمل کالا ندارند. (رک: ماده ی ۳۴ مقررات یو سی پی ۶۰۰) در واقع آنچه که در این امر مهم جلوه می نماید صرفاً تطبیق ظاهر اسناد با شرایط اعتبار می باشد. البته زمانی که در مقررات حاکم و یا شرایط اعتبار، مسئولیتی فراتر از ظاهر اسناد و انجام اقدامات کنترلی غیراسنادی برای بانک بررسی کننده اسناد در نظر گرفته شود، در آن صورت بانک مذکور موظف به رعایت این موضوع می باشد. اما بر اساس اصول یو سی پی، مسئولیت بانک صرفاً به ظاهر اسناد محدود میشود.

موضوع دیگری که در ماده ی ۳۱ مقررات یو سی پی ۶۰۰ بدان اشاره شده است بررسی اسناد، توسط بانک گشاینده، طی "مهلت مقرر" ^۲ است. اما منظور از مهلت مقرر چیست؟

^۱ از نظر کارشناسان حقوقی حوزه ی اعتبارات اسنادی، عبارت « بر اساس صورت ظاهرشان » به معنای روی اسناد در مقابل ظهر آنها نبوده و هدف از آن بررسی اطلاعات موجود در اسناد جهت تعیین مطابقت مفاد اسناد ارائه شده با شرایط اعتبار، رویه های استاندارد بانکداری بین المللی (ISBP)، و نیز یو سی پی می باشد. (فرخی، حمید، پیشین، ص ۴۵)

^۲ نه تنها بانک گشاینده بلکه هر بانکی که مسئولیت بررسی اسناد را بر عهده می گیرد موظف است طی مهلت مقرر و تعیین شده در مقررات، اسناد را مورد بررسی قرار دهد.

«د.ا.د.» در این مورد ساکت است. از این رو با توجه به اینکه بررسی اسناد در «د.ا.د.»، حسب ضوابط آمده در مقررات یو سی پی ۶۰۰ صورت می‌گیرد و با عنایت به اینکه در موارد سکوت دستورالعمل باید به مقررات یو سی پی رجوع نمود،^۱ لازم است این وظیفه‌ی مهم بانک، حسب مقررات مذکور انجام پذیرد.

براساس بند ب ماده‌ی ۱۴ مقررات یو سی پی ۶۰۰، بانک‌ها (اعم از بانک تعیین شده، تایید کننده و گشاینده) «حداکثر به مدت ۵ روز بانکی بعد از روز ارائه اسناد فرصت دارند تا مشخص کنند که اسناد ارائه شده مطابق با شرایط اعتبار است. این مدت با توجه به سر رسید اعتبار یا آخرین روز ارائه اسناد به هیچ وجه کوتاه نمی‌شود و این تاریخ‌ها بر آن تأثیری ندارد.»

به موجب این ماده، در معاملات مبتنی بر اعتبار اسنادی اعم از داخلی و بین‌المللی، اولاً، بانک‌ها موظفند ظرف مهلت مشخص ۵ روز بانکی در مورد قبولی یا رد اسناد تصمیم‌گیری نموده و مراتب را به ذینفع یا بانکی که اسناد را از آن در یافت داشته، اطلاع دهند. در ثانی، بانک‌ها اسناد را ظرف جریان عادی کار پردازش نموده و مثلاً چون سر رسید اعتبار نزدیک و یا در حال منقضی شدن است مجبور به تسریع در بررسی اسناد ارائه شده نمی‌باشند.^۲ در غیر این صورت چنانچه بانک مربوطه بر خلاف ماده‌ی مذکور عمل نموده و به دلیل سهل‌انگاری یا دلائلی دیگر نتواند مطابق بودن یا عدم تطابق اسناد با شرایط اعتبار را در مهلت مقرر (۵ روز بانکی پس از ارائه اسناد) مشخص و اعلام نماید «از ادعای عدم تطابق این اسناد با شرایط اعتبار محروم خواهد شد.» (رک: بند ج ماده ۱۶ مقررات یو سی پی ۶۰۰) و این به معنای عدم رد اسناد و پذیرش آنها خواهد بود. از این رو بانک موظف است در ادامه وجه اعتبار را به ذینفع پرداخت نماید، حتی اگر واقعاً اسناد مغایر باشند.

گفتار چهارم: پذیرش یا عدم پذیرش پرداخت

بانک پس از بررسی اسناد به این نتیجه خواهد رسید که یا اسناد مطابق با شرایط اعتبار می‌باشند که در اینصورت، به طور قطعی و برگشت ناپذیر، موظف به پذیرش پرداخت است و

^۱ بر اساس ماده‌ی ۵۳ دستورالعمل: «به استثنای مواردی که صریحاً در این دستورالعمل ذکر شده است، سایر موارد ناظر بر فرآیند اعتبار اسنادی داخلی، تابع مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (یو سی پی) حاکم در زمان گشایش اعتبار اسنادی داخلی، می‌باشد.»

^۲ در واقع این وظیفه ذینفع است که اسناد را به موقع ارائه نماید تا چنانچه مغایرت‌های قابل اصلاحی وجود داشته باشند از زمان کافی جهت اصلاح و ارائه مجدد آنها بر خوردار باشد. (فرخی، حمید، پیشین، ص ۴۶)

یا اینکه اسناد را مطابق با شرایط اعتبار نیافته و از پذیرش آنها خودداری می‌نماید.^۱ در ادامه این دو موضوع مهم را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

بند اول: پذیرش پرداخت

پذیرش پرداخت هدف نهایی اعتبار اسنادی است. مطابق با ماده‌ی ۳۲ « د.ا.ا.د.ر. »: «در صورت ارائه اسناد مطابق از سوی ذینفع، بانک گشایش‌کننده موظف به پذیرش پرداخت می‌باشد...».

این ماده به نوعی برگرفته از ماده‌ی ۱۵ مقررات یو سی پی ۶۰۰ است که مقرر می‌دارد: «هنگامی که بانک گشایش‌کننده، ارائه را مطابق تشخیص دهد باید پذیرش پرداخت نماید.»

به موجب مواد مذکور، شرط پذیرش پرداخت در اعتبار اسنادی اعم از داخلی یا بین‌المللی «ارائه مطابق»^۲ است، بنابر این در صورتی که اسناد ارائه شده مطابق با شرایط اعتبار باشد یعنی اسناد بر اساس "قاعده‌ی انطباق دقیق"،^۳ دقیقاً با شرایط پیش‌بینی شده در اعتبار، انطباق داشته باشند،^۴ در آن صورت بانک گشاینده با توجه به تعهد قطعی و برگشت‌ناپذیر^۵ خود، موظف است صرف نظر از پوشش وجه اسناد از سوی متقاضی، به تعهد خود در برابر ذینفع عمل نموده و وجه اعتبار را با توجه به توافقات صورت گرفته به وی بپردازد، بدین ترتیب که پس از تشخیص ارائه مطابق، اگر اعتبار در قبال "پرداخت دیداری" قابل استفاده باشد وجه از سوی بانک گشاینده به ذینفع پرداخت می‌گردد ولی اگر اعتبار در مقابل "پرداخت مدت دار"

^۱ البته این عدم پذیرش به طور مطلق نبوده و بعضاً اسناد مغایر تحت شرایطی پذیرفته خواهند شد.

^۲ به طور خلاصه منظور از ارائه مطابق عبارتست از: عدم مغایرت ظاهر اسناد ارائه شده از سوی فروشنده (ذینفع) با شرایط اعلام شده در اعتبار اسنادی. یعنی در اعتبار اسنادی داخلی، اسنادی که از سوی ذینفع ارائه می‌گردد باید با شرایط اعتبار و مقررات حاکم (اعم از دستورالعمل و مقررات یو سی پی ۶۰۰) مطابقت داشته باشد.

^۳ اصل انطباق دقیق اسناد یا دکتترین رعایت دقیق، یکی دیگر از اصول حاکم بر اعتبار اسنادی است. مطابق با این اصل، ذینفع معامله که بخواهد مبلغ اعتبار را دریافت دارد، ملزم است اسناد منطبق با شرایط اعتبار، ارائه نماید. در مقابل، بانک دریافت‌کننده اسناد می‌تواند بنا بر اصل فوق، اسنادی را که دقیقاً با شرایط و مفاد اعتبار مطابقت ندارد، نپذیرد.

^۴ این رعایت دقیق به این معنی نیست که تمامی کلمات به کار رفته باید دقیقاً عین هم باشند. همین که عبارات آمده در اسناد در مطابقت با شرایط اعتبار بیانگر معنای یکسانی بوده و با اسناد تصریح شده در اعتبار یا اعتبار تناقضی نداشته باشد کافیست. (رک: بند ۱۴ مقررات متحدالشکل اعتبار اسنادی (یو سی پی ۶۰۰))

^۵ در واقع، اعتبار برگشت‌ناپذیر ضمانتی است به نفع فروشنده که طی آن بانک گشاینده یا متقاضی نمی‌تواند بدون اعلام موافقت ذینفع، دست به ابطال یا تغییر اعتبار گشایش یافته زند. امروزه چه در اعتبار اسنادی داخلی و چه بین‌المللی اصل بر، برگشت‌ناپذیر بودن اعتبار گشایش یافته است.

قابل استفاده باشد معمولاً در این موارد یک سند مالی یا « سند تعهد پرداخت»^۱ به نام ذینفع صادر می‌گردد که بیانگر تعهد قطعی و برگشت ناپذیر بانک گشاینده مبنی بر پرداخت وجه اعتبار به هنگام سررسید است. (رک: ماده‌ی ۱-۱۷ «د.ا.د.ر.» و ماده‌ی ۲ مقررات یو سی پی ۶۰۰)^۲ با این حال در انجام این تعهد تنها تفاوتی که در دو مقررات مذکور دیده می‌شود این است که در مقررات یو سی پی ۶۰۰ علاوه بر دو نوع پذیرش پرداخت (دیداری و مدت دار) به نوع سوم هم تحت عنوان «اعتبار در مقابل پذیره نویسی» که یک نوع روش سنتی صدور اعتبار مدت دار است اشاره شده است که به نظر می‌رسد در اعتباراسنادی داخلی، به دلیل سیاست های بانک مرکزی، قابل استفاده نمی‌باشد.^۳

پس از پذیرش پرداخت نوبت به پرداخت وجه اعتبار خواهد رسید. در معاملات مبتنی بر اعتبار اسنادی اعم از داخلی و بین المللی، تامین و پرداخت وجه اعتبار به سه طریق ممکن می‌گردد. اول آنکه بانک گشاینده راساً وجه اعتبار را به ذینفع پرداخت نموده^۴ و یا آنکه با ارسال وجه به بانک کارگزار به تعهد خویش جامه عمل می‌پوشاند. دوم اینکه، وجه اعتبار از طریق بانک کارگزار، پرداخت و سپس اسناد از سوی بانک مذکور به بانک گشاینده ارسال می‌شود. در این صورت بانک گشاینده پس از بررسی اسناد و ارائه مطابق، ملزم به پرداخت

^۱ مطابق با ماده ی ۱-۹ «د.ا.د.ر.»: سند تعهد پرداخت، « سندی که بانک گشایش کننده و یا بانک تأییدکننده پس از بررسی اسناد و حصول اطمینان از ارائه اسناد مطابق صادر و در آن تعهد می کند وجه اسناد را در سررسید پرداخت، بپردازد.»

^۲ بر اساس ماده ی ۱-۱۷ «د.ا.د.ر.»: پذیرش پرداخت، عبارت است از: « پرداخت دیداری، در صورتی که اعتبار اسنادی داخلی در مقابل پرداخت دیداری قابل استفاده باشد » یا «تقبل تعهد پرداخت مدت دار و پرداخت وجه آن در سررسید پرداخت، در صورتی که اعتبار اسنادی داخلی در مقابل پرداخت مدت دار قابل استفاده باشد.»

مطابق با ماده ی ۲ مقررات یو سی پی ۶۰۰: پذیرش پرداخت، یعنی: « الف) پرداخت دیداری اگر اعتبار در مقابل پرداخت دیداری قابل استفاده باشد. ب) قبول تعهد پرداخت مدت دار و پرداخت وجه آن در سررسید، اگر اعتبار در مقابل پرداخت مدت دار قابل استفاده باشد. ج) پذیره نویسی برات صادره توسط ذی نفع و پرداخت وجه آن در سررسید، اگر اعتبار در مقابل پذیره نویسی قابل استفاده باشد. »

^۳ لازم به ذکر است که در اعتبار اسنادی داخلی، بانک گشاینده پس از پذیرش پرداخت، موظف است « تصویر اسناد مطابق ارائه شده از سوی ذینفع را، از طریق "سامانه پیام رسانی الکترونیکی مالی (سپام)"، به بانک مرکزی ارسال نماید». (رک: ماده ۳۳ دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی)

^۴ در مواردی ممکن است اسناد مستقیماً از سوی ذینفع برای گشاینده ارسال گردد. زیرا ذینفع فارغ از آنکه چه بانکی جهت ارائه اسناد تعیین گردیده است همواره می تواند اسناد را مستقیماً به بانک گشاینده تسلیم نماید. بنابراین، گشاینده نمی تواند به این بهانه که بانک دیگری را به این منظور تعیین نموده، از انجام آن خودداری کند. (رک: ماده ۳۳ دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی)

وجه اعتبار به بانک کارگزار است.^۱ سوم آنکه، بانک گشاینده از طریق بانک سومی به نام بانک پوشش دهنده، وجه اعتبار را نزد بانک کارگزار تامین، تا از طریق بانک مذکور به ذینفع پرداخت شود.^۲ در این مورد رعایت «مقررات متحدالشکل پوشش اعتبار اسنادی اتاق بازرگانی بین المللی (ICC) یا (Urr)»، الزامی است.^۳

به هر حال نکته ی مهمی که باید بدان توجه داشت اینکه حتی اگر پرداخت وجه اعتبار بر عهده ی بانک دیگری باشد و بانک مذکور از انجام آن خوداری نماید و یا قبل از آنکه پذیرش پرداخت به ذینفع انجام گیرد شخص متقاضی ورشکست گردد، این مسائل هیچ خللی در تعهد قطعی و برگشت ناپذیر بانک گشاینده ایجاد نمی نماید. از این رو در صورت ارائه مطابق، بانک تحت هر شرایطی ملزم به پذیرش پرداخت است.

بند دوم: عدم پذیرش پرداخت

اگر چه بانکها در قبال پرداخت وجه اعتبار تعهد قطعی و برگشت ناپذیر دارند اما در صورتی که اسناد ارائه شده مطابق با شرایط اعتبار نباشند می توانند از پذیرش پرداخت خوداری نمایند. همچنین هنگامی که اسناد ارائه شده در ظاهر مطابق اما در واقع جعلی (تقلبی) باشند و این مسئله بر بانک ثابت گردد بانک مذکور به عنوان نماینده ی خاص متقاضی ملزم است از پذیرش پرداخت خودداری نماید. این دو موضوع را می توان، استثنایی بر اصل پذیرش پرداخت دانست.

الف: اسناد مغایر

هرگاه مدرک یا سندی از جهت عبارات مندرج، نوع و موضوع سند، مبلغ اعتبار، سر رسید و مهلت ارائه و دیگر شرایط مربوطه متفاوت با موارد ذکر شده در اعتبار باشد، و یا ناهماهنگی

^۱ در صورتی که بانک گشاینده دریابد اسناد مطابق با اعتبار نیست الزامی در پرداخت وجه اعتبار به بانک کارگزار نخواهد داشت از همین روی، در غالب موارد، بانک کارگزار، وجه اعتبار را با حق رجوع به ذینفع پرداخت می نماید. البته باید توجه داشت که، «تعهد بانک گشاینده نسبت به پوشش وجه اعتبار نزد بانک کارگزار (تعیین شده)، مستقل از تعهد بانک گشاینده در مقابل ذینفع است.» (بند پ ماده ی ۷ مقررات یو سی پی ۶۰۰)

^۲ در این مورد هزینه های بانک های پوشش دهنده و کارگزار اصولاً بر عهده ی بانک گشاینده می باشد مگر آنکه در اعتبار به گونه ای دیگر تصریح شده باشد. (رک: بند ب ماده ی ۱۳ و بند پ ماده ۳۷ مقررات یو سی پی ۶۰۰)

^۳ بر اساس بند الف ماده ۱۳ مقررات یو سی پی ۶۰۰، در اعتبارات اسنادی، جهت استفاده از خدمات بانک پوشش دهنده، لازم است در دستور پوشش و متن اعتبار به صراحت به مقررات متحدالشکل پوشش اعتبار اسنادی (Urr725) اشاره شود. در غیر این صورت باید مطابق با بند ب ماده ۱۳ مقررات یو سی پی ۶۰۰ عمل نمود

آشکاری میان آنها وجود داشته باشد اصطلاحاً می‌گوییم که در سند ارائه شده «مغایرت» وجود دارد. (حقوق بازرگانی بین‌المللی، ۱۳۸۱: ۴۶)^۱

بر اساس «د.ا.د.ر»، بانک‌ها موظفند در اعتبار اسنادی داخلی، در بررسی اسناد مغایر، مطابق با ضوابط یو سی پی عمل نمایند.^۲ بند الف ماده ۱۶ مقررات یو سی پی ۶۰۰ هم در مورد اسناد مغایر، مقرر نموده است: «هنگامی که بانک تعیین شده‌ای که موافقت خود را اعلام کرده، بانک تأیید کننده (در صورت وجود)، یا بانک گشایش کننده تشخیص دهد که ارایه مطابق نمی‌باشد، "می‌تواند" از پذیرش پرداخت یا معامله خوداری نماید.»

به موجب این ماده، هر چند بانک گشاینده، در بررسی اسناد، هیچگونه تعهدی مبنی بر تسویه اسناد مغایر با شرایط اعتبار ندارد، اما، الزامی هم در عدم پذیرش یا رد اسناد نامطابق، ندارد، این موضوع، با توجه به عبارت «می‌تواند»، در ماده‌ی فوق، قابل دریافت است. در واقع، استفاده از این عبارت، از آن جهت است که در عمل و در غالب موارد، بانک‌ها تلاش می‌نمایند تا به رغم مغایرت اسناد، راه حلی را برای عملکرد موثر اعتبار و انجام معامله بیابند. از همین روی، بند ب ماده‌ی ۱۶ مقررات یو سی پی ۶۰۰، به بانک گشاینده، این اجازه را داده است، تا در صورت تشخیص ارائه نامطابق، «صرفاً طبق صلاحدید خود، در مورد قبولی مغایرت، به متقاضی اعتبار، مراجعه کند...». در این مورد، بانک گشاینده در جهت انجام این امر، موظف است اولاً، دستورات لازم را از متقاضی، دریافت و طبق آن عمل نماید. اگر بانک مذکور، اسناد را به رغم عدم مطابقت آن با فرم تقاضای گشایش اعتبار و مقررات یو سی پی ۶۰۰، بدون مراجعه به متقاضی و یا بی توجه به دستورات وی، قبول نماید ممکن است با خطر عدم قبولی اسناد، توسط متقاضی مواجه شود. در ثانی، لازم است در همان فرصت ۵ روز بانکی (بابت بررسی

^۱ متأسفانه در بسیاری از موارد اسناد ارائه شده مطابق با شرایط اعتبار نیست. بر اساس یک نظر سنجی جهانی، بیش از هفتاد درصد اسناد ارائه شده به بانک‌ها تحت عملیات اعتبار اسنادی در نخستین مرحله ارائه اسناد، مورد پذیرش بانک قرار نمی‌گیرند. (شهبازی‌نیا، مرتضی و الهلویی زارع. فاطمه، ۱۳۸۸، ص ۱۵۷)، اما در این میان، اسنادی که مغایرت‌های موجود در آنها بر طرف نشده، و در ادامه مورد پذیرش قرار نمی‌گیرند. بیش از یک درصد نمی‌باشد. (رک: گائو ایکس‌یانگ، روس پی بوکلی، پیشین، ص ۳۴۲)

^۲ مطابق با ماده‌ی ۳۴ دستورالعمل: «در صورت وجود مغایرت در اسناد ارائه شده، بانک موظف است حسب ضوابط مندرج در مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP) در خصوص اسناد مغایر، اقدام نماید.»

اسناد)، به متقاضی، مراجعه و کسب تکلیف نماید. در غیر این صورت، از ادعای عدم تطبیق اسناد با شرایط اعتبار، محروم خواهد شد.^۱

غیر از راه حل فوق، یعنی مراجعه بانک گشاینده به متقاضی، که در متن مقررات هم بدان، اشاره شده است، در عمل، ممکن است بانک ها در این موارد، اقدامات دیگری را هم انجام دهند از جمله آنکه اسناد، «تحت تضمین»^۲، تسویه شوند که معمولاً از طریق یک بانک واسطه، صورت می پذیرد. هدف از تسویه تحت تضمین با وجود مغایرت اسنادی، همکاری با ذینفع و پرداخت به وی در مقابل اسناد تعیین شده در اعتبار است. این امر، نیازمند یک توافق نامه دقیق و روشن میان بانک تسویه کننده (بانک) و ذینفع است که بموجب آن، چنانچه اسناد از سوی بانک گشاینده، مورد پذیرش قرار نگیرد ذینفع وجه دریافتی را به بانک مسترد نماید. (لنگریچ، رینهارد، پیشین، ص ۲۵۰) به طور معمول در این روش، بانک تسویه کننده، تنها در مواردی اعلام موافقت می کند که نسبت به ذینفع، شناخت و اعتماد کافی داشته و او را دارای موقعیتی مناسب ببیند و یا اینکه دریاورد مغایرت موجود، موضوع مهمی نبوده و اسناد غیر منطبق، مورد قبول بانک گشاینده و خریدار قرار خواهد گرفت. (اشمیتوف، کلاویو ام، پیشین، ص ۶۷۱) به هر حال، باید توجه داشت همکاری بانک ها برای رفع ایرادات موجود در اسناد و پرداخت وجه اعتبار، حسب صلاح دیدشان، موضوعی فراتر از تعهدات آنها در چارچوب اعتبار است پس میتوانند در همان وهله ی اول از پذیرش اسناد مغایر، خودداری و آنها را رد نمایند.^۳

اما اگر بانک گشاینده، حسب شرایط موجود، تصمیم بر عدم پذیرش پرداخت گیرد موظف است موضوع را طی اعلامیه ای^۴ سریعاً به ارائه کننده اسناد اطلاع دهد.^۵ در این مورد بانک

^۱ باید توجه داشت که فقط بانک گشاینده می تواند نظر متقاضی را در خصوص چشم پوشی از مغایرت ها جویا شود، زیرا تنها اوست که در ارتباط مستقیم با متقاضی اعتبار است. (فرخی، حمید، پیشین، ص ۵۸)، اما دیگر بانک ها در صورت وجود، بنا به درخواست ذینفع، این مسئله را با بانک گشاینده در میان می گذارند و این بانک گشاینده است که با رجوع به متقاضی در این مورد کسب تکلیف می نماید.

^۲ Settlement (payment) under reserve

^۳ در چنین مواقعی، یعنی امتناع بانک از قبول اسناد، شاید بهترین راه این باشد که ذینفع، فوراً با متقاضی تماس گرفته و از او تقاضا کند تا به بانک دستور دهد اسناد را آنگونه که به بانک ارائه شده اند بپذیرد. (اخلاقی، بهروز، پیشین، ص ۸۵) زیرا بانک در این مورد، اصولاً مطابق دستورهای خریدار عمل خواهد نمود.

^۴ اعلامیه مذکور باید به طور صریح حاوی این مطالب باشد: «۱- عدم پذیرش یا معامله اسناد توسط بانک، ۲- مغایرت هایی که بانک به اسناد آنها از پذیرش اسناد یا معامله اسناد خوداری کرده است، ۳- (۱) بانک اسناد را تا دریافت دستورات بعدی ارائه کننده، نزد خود نگهداری می کند، یا، ۳- (۲) بانک گشاینده، اسناد را تا دریافت اعلام موافقت درخواست کننده، مبنی بر قبولی اسناد و موافقت با قبولی مذکور یا دریافت دستورات بعدی از ارائه کننده اسناد، قبل از موافقت با قبول اسناد، نزد خود نگهداری می کند، یا، ۳- (۳) بانک نسبت به استرداد اسناد اقدام می کند، یا، ۴- (۴) بانک طبق دستورات قبلی رسیده از سوی ارائه کننده، اقدام می نماید.» (رک: بند پ ماده ۱۶ مقررات متحدالشکل اعتبار اسنادی (یو سی بی ۶۰۰))

^۵ در این مورد هم رعایت مهلت ۵ روز بانکی پس از روز ارائه اسناد، ضرورت دارد.

گشاینده باید به طور دقیق بیان نماید که هر سند از چه لحاظ با شرایط آمده در اعتبار و مقررات حاکم، مغایر است. در غیر اینصورت یعنی چنانچه در مدت معین شده تکلیف پذیرش یا عدم پذیرش اسناد را روشن نکرده و موارد مغایرت را در مهلت مقرر، طی اعلامیه‌ی مذکور، اعلام ننماید «از ادعای عدم مطابقت اسناد با شرایط اعتبار محروم خواهد شد.»^۱

ب: اسناد جعلی (تقلبی)

به جرأت میتوان گفت، مسئله‌ی تقلب بحث برانگیزترین موضوع در قلمرو حقوق اعتبارات اسنادی است. همان طور که در مطالب پیشین ذکر شد، بانک‌ها موظفند اسناد را حسب ظاهرشان با شرایط اعتبار تطبیق داده، و هیچ گونه تعهد یا مسئولیتی درمورد صحت، اصالت، جعل یا اثر حقوقی هر گونه سند ندارند. با این وصف، بانک گشاینده در مقابل اسناد مجعول یا متقلبانهای که در ظاهر مطابق با شرایط اعتبار است چه تصمیمی را باید اتخاذ نماید؟ این موضوع با توجه به آگاهی و نا آگاهی بانک گشاینده نسبت به تقلب در زمان پرداخت وجه اعتبار، قابل تفکیک است، بدین توضیح که چنانچه به هنگام مطالبه‌ی وجه هیچ تردیدی درخصوص وقوع تقلب وجود نداشته و به نوعی مورد فریب عمدی بوده و یا به رویت بانک رسیده باشد، بانک مکلف است از پرداخت وجه خودداری کند. هر چند مقررات یو سی پی اساساً در مورد مسئله تقلب ساکت است و «د.ا.د.ر» نیز به تأسی از آن، بدین مسئله به طور مستقیم اشاره‌ای نداشته است^۲ اما می‌توان با توجه به «قاعده تقلب»^۳ که در عمل، امری پذیرفته شده در بیشتر نظام‌های حقوقی است، به این موضوع پی برد.^۴ (روس پی بوکلی، گائو ایکس، ۱۳۸۵، ش ۴۴، ص ۳۹۱) مطابق با قاعده‌ی تقلب، ذینفعی که مرتکب حیل و تقلب شده باشد، مستحق مطالبه وجه اعتبار نمی‌باشد. این قاعده حتی در صورتی که کلیه اسناد ارائه شده ظاهراً صحیح و درست به نظر رسد نیز صادق است، اگر چه ارائه اسناد به ظاهر صحیح، تنها شرط پرداخت وجه اعتبار نامه می‌باشد. (ژان استوفله، ۱۳۸۴: ۲۹۲ و روس پی بوکلی، گائو ایکس، پیشین، ش ۴۴، ص ۳۵۳) بنابراین بانک گشاینده پس از آگاهی از مسئله‌ی تقلب، با

^۱ در واقع دلیل این امر در جهت حمایت از ذینفع است تا اگر وی قادر باشد قبل از انقضای مدت اعتبار، رفع نقص نماید لازم است مهلتی برای رفع نقص داشته باشد. (اشمیتوف، کلا یو ام، پیشین، ص ۶۳۰)

^۲ به نظر می‌رسد این گونه مسائل و به طور کلی موضوع تقلب به نوعی در حاکمیت و صلاحیت کامل حقوق داخلی کشورها و محاکم داخلی آنها است.

^۳ Fraud rule

^۴ به نظر می‌رسد در حقوق داخلی، بانک می‌تواند حسب شرایط، با استناد به قاعده لاضرر و یا استفاده بلاجهت و یا در قالب جرائم جعل و کلاهبرداری از پذیرش پرداخت خودداری نماید.

استناد به قاعده‌ی تقلب، نه تنها در جهت حفظ منافع خویش و جلوگیری از رواج امر تقلب در معاملات تجاری، تعهدی به پذیرش پرداخت ندارد بلکه به عنوان نماینده خاص متقاضی، برای حفظ منافع وی ملزم است از پرداخت وجه اعتبار خود داری نماید.^۱

اما در مواردی که بانک گشاینده، در زمان پرداخت وجه اعتبار از مسئله‌ی تقلب آگاه نبوده و یا تردید داشته باشد و اسناد هم در ظاهر مشکلی نداشته و مطابق با شرایط اعتبار باشد، و در این صورت دست به معامله زده و وجه اعتبار را پرداخت نماید، پس از کشف تقلب، چه مسئولیتی را بر عهده خواهد داشت؟

همان طور که گفته شد در مورد موضوع تقلب، مقررات حاکم ساکت است، از این رو گمان می‌رود در این مورد، مسئولیت بانک گشاینده، حسب مقررات داخلی، قابل شناسایی و بررسی باشد.^۲ با این حال نگرش کلی کارشناسان اعتبار اسنادی که شماری از احکام صادره توسط دادگاه‌های دنیا نیز بر آن صحنه می‌گذارد بر این است که چنانچه بانک گشاینده اعتبار، از روی حسن نیت اسناد را بپذیرد و نسبت به پرداخت آن اقدام نماید نه تنها تکلیفی بر او بار نیست بلکه حق دارد هزینه‌های متعلقه را از متقاضی، مطالبه نماید. همچنین اگر بانک تعیین شده‌ای، با حسن نیت اسناد را تسویه کرده باشد بانک گشاینده مکلف است آن بانک را پوشش مالی دهد. (لنگریچ، رینهارد، پیشین، ص ۳۱۹ و ۳۲۰)

در مواردی هم که ظاهر اسناد مطابق با شرایط اعتبار بوده، ولی بانک به وجود تقلب تردید دارد موظف است وجه اعتبار را به فروشنده پرداخت نموده و به صرف ادعای خریدار حق ندارد از پرداخت وجه امتناع ورزد مگر آنکه قبل از پرداخت، امر تقلب بر بانک محرز شده و

^۱ البته به نظر می‌رسد در مواردی که بانک از موضوع تقلب، اطلاع یابد اما دلیلی مبنی بر آگاهی فروشنده از تقلب وجود نداشته باشد (فروشنده با حسن نیت) و یا تقلب بوسیله شخص ثالثی انجام گیرد بانک کماکان ملزم به پذیرش پرداخت است. به هر حال باید توجه داشت که قاعده تقلب حکمی استثنایی در حقوق اعتبارات اسنادی بوده و قلمرو بسیار محدودی دارد.

^۲ احکام قضایی این مسئله، در میان کشورهای مختلف، متنوع و متفاوت است. برای مثال، در این باره، دیوان کشور فرانسه در دعوایی با موضوع اعتبار اسنادی تجاری، رأی داده است که برای تشخیص تقلب در اعتبار اسنادی صرفاً باید به اسناد ارائه شده توجه کرد. یعنی چنانچه ذینفع اعتبار اسناد مرتب و منظمی ارائه دهد، باید وجه اعتبار اسنادی تجاری، به او پرداخت گردد حتی اگر متقاضی اعتبار مدعی باشد تقلبی در قرارداد پایه رخ داده است. (ژان استوفله، پیشین، ص ۲۹۵) همچنین بند ۵-۱۰۹ ماده ۵ قانون تجارت ایالات متحده آمریکا (UCC) در این مورد مقرر داشته است که، «بانک صادر کننده‌ای که با حسن نیت، عمل می‌کند می‌تواند علی‌رغم نظر خریدار و علی‌رغم دریافت اخطاریه وی مبنی بر وقوع تقلب یا جعل و یا هر گونه قصور دیگری از جانب ذینفع - که ظاهر اسناد حکایت از آنها نداشته باشد نسبت به پذیرش پرداخت برات یا مطالبه ذینفع اقدام کند...» (محبی، محسن، ۱۳۶۴)، ص ۷۵

یا آنکه متقاضی، جعلی بودن اسناد را به حکم دادگاه، ثابت و موفق به صدور قرار منع پرداخت گردد که در آن صورت بانک وظیفه دارد از پذیرش پرداخت وجه اعتبار خودداری نماید. بی شک محدود نمودن مسئولیت بانک‌ها به ظاهر اسناد، در حفظ استقلال اعتبارات اسنادی موثر، و از طرح هر گونه ادعای واهی از سوی خریدار جلوگیری و در نتیجه پرداخت وجه کالا را تضمین می‌نماید. اما در ادامه تا چه حد می‌تواند در حفظ اعتبار اعتبارات اسنادی موثر باشد.

در نظر گرفتن یک شرایط بسیار سخت برای اثبات تقلب، در جهت حفظ استقلال اعتبارات اسنادی، نه تنها اثر مفیدی نداشته بلکه در ادامه موجب رواج امر تقلب در معاملات مبتنی بر اعتبار اسنادی خواهد شد چرا که فروشندگان مطمئن می‌باشند تحت هر شرایطی حتی به تقلب، وجه اعتبار را دریافت خواهند نمود.^۱ همچنین به نظر می‌رسد امروزه با توجه به افزایش دامنه شیوع تقلب در اعتبارات اسنادی، صرفاً بسنده کردن به ظاهر اسناد، به نفع بانک‌ها نبوده و راه سوء استفاده را برای خلافکاران حرفه‌ای باز می‌گذارد که بعضاً خسارات هنگفتی را برای خود بانک‌ها نیز به همراه دارد. (ذوالفقاری، فریده، (۱۳۸۶)، ص ۴۷) از این رو، اولاً؛ مطلوب است در مقررات آتی به طور صریح و مستقیم به مسئله تقلب و ضوابط حاکم بر آن اشاره و پرداخته گردد. در ثانی، لازم است بانک‌ها در جهت حمایت بهتر از منافع خود و طرفین معامله، کمی بر تعهدات خویش در این موارد افزوده، و مسئولیت خود را صرفاً به ظاهر اسناد، خلاصه نمایند.^۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

^۱ Gaox and ross p. buckley, 2003, (vol 13:293) and (Nevin Meral, 2012, page 7)

^۲ جدی گرفتن سازوکارهای کنترلی، از جمله اعتبار سنجی دقیق مشتریان، تاثیر بسزایی در جلوگیری از تقلب و سوء استفاده‌های مالی خواهد داشت. هر چند در «ا.ا.د.ر»، این مسائل مورد توجه قرار گرفته است اما باید دید در عمل تا چه حد موفق خواهد بود.

نتیجه:

به طور کلی، حسب دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی، مهمترین تعهدات بانک گشاینده، در دو زمان، قابل بررسی است: ۱) تعهدات بانک گشاینده، قبل یا زمان گشایش اعتبار که شامل، اعتبار سنجی متقاضی، اخذ پیش دریافت و وثیقه و استفاده از عقود جدید در گشایش اعتبار است و ۲) تعهدات بانک گشاینده پس از گشایش اعتبار که عبارتند از، ابلاغ یا ارسال اعتبار از طریق سپام، اصلاح اعتبار، بررسی اسناد و پذیرش یا عدم پذیرش پرداخت.

مقررات یو سی پی ۶۰۰ در مورد تعهدات بانک گشاینده در زمان گشایش اعتبار، اساساً ساکت است و به نوعی آنرا به مقررات داخلی هر کشوری، ارجاع داده است و شاید بدان جهت که اعتبار اسنادی حسب ماهیت خود، جدا از هر گونه قرارداد و تعهدی است که مبنای گشایش اعتبار قرار می‌گیرند. اما از بابت تعهدات طرف مذکور پس از گشایش اعتبار، وجه اشتراک زیادی با دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی دارد بدان جهت که اولاً، به جرأت می‌توان گفت دستورالعمل مذکور، به نوعی بر گرفته و الگو برداری شده از مقررات یو سی پی ۶۰۰ است. در ثانی، تعریف کلی اعتبار اسنادی در هر دو مقررات، کاملاً یکسان و مشابه است و ثالثاً، موضوعاتی که در دستورالعمل مذکور به طور صریح ذکر نشده است، مطابق با ماده ۵۳ دستورالعمل، تابع مقررات یو سی پی ۶۰۰ می‌باشد. بنابراین، به نظر می‌رسد وجه افتراق و تفاوت اصلی این دو مقررات در این است که دستورالعمل اعتبار اسنادی داخلی ریالی بر خلاف مقررات یو سی پی ۶۰۰، به تعهدات بانک گشاینده در زمان گشایش اعتبار نیز، توجه داشته است که البته از این بابت نمی‌توان ایرادی بر مقررات یو سی پی ۶۰۰ وارد ساخت، زیرا این دو مقررات، شان و جایگاه متفاوتی نسبت به یکدیگر دارند.

به هر حال، باید اذعان داشت، ضوابط در نظر گرفته شده و تمهیدات اندیشیده شده در دستورالعمل، که غالباً موضوعاتی جدید در اعتبار اسنادی داخلی است اگر به درستی به مرحله اجرا درآید، در جلوگیری از هر گونه سوء استفاده و تضمین انجام معامله، تاثیر به سزایی خواهد داشت.

منابع:

۱. اخلاقی، بهروز، (۱۳۷۰)، بحثی پیرامون اعتبارات اسنادی، نشریه حقوقی دادگستری، شماره ۱.
۲. اکبریان، رضا و شیرازی.همایون، (۱۳۸۹)، برنامه مباحثه کالایی، ابزاری نو برای نقدینگی، نشریه اقتصاد، جستارهای اقتصاد، شماره ۱۳.
۳. اشمیتوف، کلایو ام، (۱۳۷۸)، حقوق تجارت بین الملل، جلد دوم، ترجمه بهروز اخلاقی و دیگران، چاپ اول، نشر (سمت).
۴. ایمانوئل. تی لاریا، (۱۳۸۵)، روش های پرداخت ثمن در تجارت الکترونیک، آیا جایگزین های ممکن و کار آمدی برای اعتبارات اسنادی وجود دارد، ترجمه ماشاء... بنا سری، مجله حقوقی، نشریه مرکز امور حقوقی بین المللی، شماره ۳۴.
۵. افتاده، غلامحسین، (۱۳۷۷)، تعهدات بانک تایید کننده اعتبار، نشریه اقتصاد، نامه اتاق بازرگانی، شماره ۹.
۶. اداره مطالعات و مقررات بانک مرکزی ایران، (۱۳۹۰ / ۵ / ۲۵)، دستورالعمل های اجرایی عقد مباحثه، مصوب شورای محترم پول و اعتبار.
۷. اداره مطالعات و مقررات بانک مرکزی ایران، (۱۳۹۰ / ۵ / ۲۵)، دستورالعمل های اجرایی عقد استصناع، مصوب شورای محترم پول و اعتبار.
۸. بهمنی، محمود، (۹۱ / ۴ / ۱۱)، راه اندازی سپام نقطه عطفی در نظام بانکداری الکترونیکی، وب سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، (<http://www.cbi.ir>)
۹. پیشرو، محمد رضا، (اسفند ۱۳۹۱)، اعتبار سنجی، تعیین اهلیت اعتباری، ماهنامه اعتبار سنجی، شماره اول.
۱۰. جمشیدی، سعید، (پاییز ۱۳۹۰)، شیوه های اعتبار سنجی مشتریان، ویرایش دوم، چاپ ششم، نشر پژوهشکده پولی و بانکی.
۱۱. حقوق بازرگانی بین المللی، (۱۳۸۱) مسائل بانکی بازرگانی بین المللی (بخش پنجم)، ترجمه مهدی مختاری، نشریه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران شماره ۱۲.
۱۲. ذوالفقاری، فریده، (۱۳۸۶)، بهداشت اعتبارات اسنادی، نشریه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، شماره ۱.

۱۳. روس پی بوکلی، گائو ایکس، (۱۳۸۵)، تکامل تدریجی قاعده تقلب در حقوق اعتبارات اسنادی: سفر گذشته، چشم انداز آینده، نشریه تحقیقات حقوقی، شماره ۴۴.
۱۴. روس پی بوکلی، گائو ایکس یانگ، (۱۳۸۵)، ماهیت ویژه و منحصر به فرد اعتبارات اسنادی، ترجمه ماشاء... بنا نیا سری، مجله حقوقی، نشریه مرکز امور حقوقی بین المللی، شماره ۳۵.
۱۵. ریچاد جی، دریس کول، (۱۳۶۳)، نقش اعتبارنامه‌های تضمینی در تجارت بین الملل، ترجمه محسن محبی، منتشره در مجله حقوقی دفتر خدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره اول.
۱۶. رهبر، صدیقه، ۹۱/۱۰/۱۳، گذری بر دستورالعمل جدید اعتبار اسنادی داخلی ریالی، وب سایت دنیای اقتصاد، ([http: www.donya-eghtesad](http://www.donya-eghtesad)).
۱۷. زمانی فراهانی، مجتبی (۱۳۷۹)، اعتبارات اسنادی و مسائل بانکی، چاپ اول، نشرخواجه
۱۸. زندی نیا، ابوالفضل، (۱۳۸۶)، اعتبار سنجی در آمریکا و اروپا، تازه‌های اقتصاد، شماره ۱۱۵.
۱۹. ذوقی، محمد صالح، (۱۳۹۱)، مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (ucp 600)، چاپ ششم، نشر کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین المللی.
۲۰. ژان استوفله، (۱۳۸۴)، تقلب در اعتبارات اسنادی، اعتبار نامه تضمینی و ضمانت نامه مستقل بانکی، ترجمه ماشاء... بنا نیا سری، مجله حقوقی بین المللی، سال بیست و پنجم، شماره ۳۹.
۲۱. شهبازی نیا، مرتضی و الهلویی زارع. فاطمه، (۱۳۸۸)، تأثیر اشتباه تایپی و غلط‌های املائی بر قرارداد اعتبار اسنادی، حقوق اسلامی، سال ششم، شماره ۲۱، تابستان.
۲۲. ضیاء الملکی. فرید، (اسفند ۱۳۹۱)، سامانه های اعتبار سنجی، ماهنامه اعتبار سنجی، شماره اول.
۲۳. عرفانی. محمود، (۱۳۸۶)، حقوق تجارت، جلد پنجم، چاپ سوم، تهران، نشر میزان.
۲۴. کمیجانی، اکبر و نظریور، محمدنقی، (۱۳۸۷)، چگونگی کاربرد عقد استصناع در قانون عملیات بانکی بدون ربا، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال هشتم، شماره ۳۰.
۲۵. کریمی اسدا، (۱۳۶۷)، مروری بر اعتبار اسنادی و آخرین مقررات متحدالشکل، نشریه حقوق، شماره ۹.

۲۶. فرخی، حمید، (بهار ۱۳۸۹)، تفسیر ucp600، تجزیه و تحلیل ماده به ماده توسط گروه پیش نویس ucp، چاپ اول، انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی ایران.
۲۷. لنگریچ، رینهارد، (۱۳۸۷)، اعتبارات اسنادی در حقوق تجارت بین الملل، ترجمه سعید حسنی، چاپ اول، نشر میزان.
۲۸. موسویان، سیدعباس، (پاییز ۱۳۹۰) امکان سنجی کاربرد مرابحه در با نكداري بدون ربا، فصل نامه علمی تخصصی بانک مرکزی، سال ۱۹، شماره ۵۹.
۲۹. -----، (تیر ماه ۱۳۸۹)، بانک ها با عقود مشارکتی قانون را دور میزنند، وب سایت روزنامه دنیای اقتصاد، ([http: www.donya-e-eqhtesad](http://www.donya-e-eqhtesad)).
۳۰. -----، (۱۳۹۱)، مانع اصلی اجرای عقد مرابحه بسته سیاستی نظارتی بانک مرکزی است، وب سایت پایگاه خبری بانکداران الکترونیک، (<http://ebinews.com>).
۳۱. منصوری، سعید، (۱۳۹۰)، بررسی ماهیت قرارداد استصناع در حقوق ایران، فصل نامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۱، شماره ۲.
۳۲. محبی، محسن، (۱۳۶۴)، تقلب در معاملات موضوع اعتبارات اسنادی و ضمانت نامه‌های بین المللی «دستور پرداخت آنها در جریان انقلاب ایران»، نشریه مجله حقوق، شماره ۲.
۳۳. مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی، بخش اول، شماره ۶۰/۱۰۱۲، تاریخ ۹۱/۵/۷.
34. Boris Kozolchyk, (1992), the papeless letter of credit and related documents of title.
35. Dr. ausaf. ahmaad, (1993), contemporary practices of islamic finacing techniques, Jeddah, Islamic Development Bank.
36. G.s. popli and s.k. puri, (2013), Strategic credit management in banks, Publisher PHI Learning Pvt. Ltd, page 25.
37. Gaox and ross p. buckley, (2003) , a comparative analysis of the standard of fraudrequired under the fraud rule letter of credit law ,duke jornal of comparative & international law , (vol 13:293).
38. Nevin MERAL, The Fraud Exception in Documentary Credits: A Global Analysis, Ankara Bar Review.2012.
39. Rodrigo, Thanuja, (2011) ucp 500 to 600: a forward movement, eLaw Journal: Murdoch University Electronic Journal of Law.
40. SMEDA Legal Services (S. L. S), June (2010), How To Open A Letter of Credit, BDS, ,(www.smeda.org.pk).